

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

81*373.49:321=30

ПОГОДЖЕНО **ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ**
Дека́н гуманітарно-педагогічного факультету, кандидат філософських наук, доцент І.М. Савицька
Завідувач кафедри романо-германських мов і перекладу доктор філологічних наук, професор М.І. Личук

« » 2022 р. « » 2022 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Евфемізми в англomовній політичній сфері та їх переклад українською мовою»

Спеціальність: 035 Філологія

Спеціалізація: 035.041 – Філологія (германські мови та літератури (переклад включно), перша - англійська)

Магістерська програма: Англійська мова та друга іноземна

Програма підготовки: освітньо-професійна

Керівник магістерської роботи: Кузенко Г.М.
Виконав: Кривошея М.В.

КИЇВ – 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач

кафедри
романо-германських мов і перекладу,
доктор філологічних наук, професор,
М.І. Личук
« » _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ ДО ВИКОНАННЯ
МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА
Кривошеї Микити Віталійовича

Спеціальність: 035 – Філологія

Спеціалізація: 035.041 – Філологія (германські мови та літератури (переклад включно), перша - англійська)

Магістерська програма: Англійська мова та друга іноземна

Програма підготовки: освітньо-професійна

Тема магістерської роботи: «Евфемізми в англійській політичній сфері та їх переклад українською мовою»

Затвержена наказом ректора НУБіП України від: 15.10.2021 року

Термін подання завершеної роботи на кафедру: 04.11.2022 року

Вихідні дані до магістерської роботи: Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Концепція розвитку освіти до 2025 року.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Розглянути переклад англійських лексико-семантичних одиниць-натьяків;
2. Дослідити особливості перекладу текстів, що містять натьяки ;
3. Провести теоретичне та практичне дослідження прагматики натьяку в англійському дискурсі та перекладі українською;
4. Проаналізувати семантичні та структурно-функціональні особливості натьяку в медіа матеріалах;
5. Дослідити перекладацькі прийоми, які найчастіше використовуються для перекладу евфемізмів .

Дата видачі завдання: «10» жовтня 2021 рік

Керівник магістерської роботи

Кузенко Г.М.

Завдання прийняв до виконання

Кривошея М.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1 Історичні особливості утворення евфемізмів та евфемічні міжмовні зв'язки	7
1.2 Загальна лінгвістична характеристика евфемізмів	12
1.3 Типологія евфемізмів в англійській мові	15
1.4 Лінгвістичні підходи до визначення поняття «евфемізм»	17
1.5 Шляхи формування евфемізаційних конструкцій	23
1.6 Евфемізми як вид політично коректної лексики	28
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2 СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕВФЕМІЗМІВ У АНГЛОМОВНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ	33
2.1 Політичний евфемізм	33
2.2 Політичний дискурс як середовище функціонування евфемізмів	42
Висновки до розділу 2	50
РОЗДІЛ 3 ПЕРЕКЛАДАЦЬКА РЕАЛІЗАЦІЯ ЕВФЕМІЗМІВ	51
3.1 Техніки перекладу евфемістичних одиниць (на матеріалі англійської та української мов)	51
3.2 Евфемізм як складова теоретичних та практичних занять з іноземної мови	56
Висновки до розділу 3	60
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	68

ВСТУП

НУБІП України

Актуальність дослідження. Сучасний стан лінгвістичних досліджень окреслений новітніми напрацюваннями з проблем політичної комунікації.

Політична комунікація впливає на людей кожного дня, тому і вимагає особливої та постійної уваги. Політичні публіцистичні тексти впливають на мовців, їх активно досліджують фахівці з різних галузей знань: лінгвістики, теорії комунікації, політології, соціології та ін.

Політичну комунікацію почали досліджувати з 1950-х років. Українські політики послуговуються поняттями, що набувають статусу евфемістичних одиниць через прагнення приховати або пом'якшити деякі факти.

Актуальність магістерської роботи зумовлена активністю соціально-політичних процесів англomовної лінгвокультури. Коректній мові в політичному дискурсі відведено важливе місце. Вивчення евфемістичних одиниць, зокрема в англomовних текстах за об'єкт масової інформації — предмет особливого зацікавлення дослідників, представників різних галузей знань.

Найвагомішими науковими розвідками з проблем дослідження евфемізмів є напрацювання Г. Пауля, Л. Крисіна, В. Москвіна та ін. Проте через багатогранність самого феномену евфемії у лінгвістичних колах досі не існує єдиної сформованої класифікації евфемізмів та загального підходу до їхнього аналізу.

Актуальність магістерської роботи обґрунтовується необхідністю всебічного та комплексного дослідження евфемістичних одиниць з огляду на їхні стилістично-прагматичні особливості.

Погляди дослідників, що політичний дискурс впливає на політичне мислення, набуло широкої популярності завдяки творам Дж. Оруелла та його послідовників [19]. У своєму есе «Політика та англійська мова» Дж. Оруелл стверджував, що «... мова може спотворити думку» [28]. Хоча він не усвідомлював, як саме мозек, думки та мова співпрацюють, дух його ідеї і

зараз домінує навіть у найдостовірніших новинах [21, с. 72]. Він передбачив небезпеку ефективного використання пропаганди, за допомогою якої війна стає миром, знування – любов'ю, необізнаність – силою, а використання евфемізмів в руках тиранів та демагогів підносяться до високого мистецтва [25, с. 75]. Це передбачення стало дійсністю, оскільки мова може не тільки спотворити думку, а й викривити нашу концептуальну картину світу.

Заміна одного концепту іншим, особливо якщо йдеться про абсолютно протилежний, спричиняє переосмислення морально-етичних цінностей.

Політичні події є поштовхом до виникнення різних лексичних одиниць, зокрема й евфемізмів.

Вплив та потенціал евфемізмів може бути результатом таких когнітивних механізмів як концептуальна метафора, концептуальна метонімія та метафоновімія, на яких базується значна кількість евфемістичних виразів.

Оскільки метафори та метонімії досить сильно впливають на наше мислення, вони стали основою для такого когнітивного механізму як евфемізм. Аналіз американських англомовних політичних текстів, зокрема періодичних видань, свідчить про неабиякий вплив евфемізмів на концептуальну картину адресатів, а також труднощі, які виникають при інтерпретуванні таких одиниць.

Феномен евфемізації лінгвісти розглядали з різних позицій. Однак їхні дослідження не вичерпують всіх аспектів цього явища.

Об'єкт дослідження – евфемізми.

Предмет дослідження – евфемізми в англомовній політичній сфері та їх переклад українською мовою.

Мета дослідження – аналіз евфемізмів в англомовній політичній сфері та їх переклад українською мовою.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Явище евфемії тісно пов'язане з табу. У кожній мові є теми, що охоплюють заборонені сфери людської життєдіяльності. Це вимагає іносказання, заміна забороненого дозволеними словами, тобто евфемізмів.

У теоретичних роботах з історії виникнення евфемістичної заміни підкреслюється, що основна функція евфемізмів пов'язана з культурою того чи того народу, табу – заборонено в певному суспільстві на вживання певних слів, обумовленою різними чинниками – релігійними, історичними, етичними тощо [14, с. 8].

Вивчення проблем евфемії – поле зацікавлення різних дослідників:

А. Кацев, Г. Пауль, Дж. Хьюз, Ж. Вандрієс. Класифікацією евфемістичних одиниць займалися такі науковці, як Б. Нарін, С. Корнслаєва, Л. Крисін та ін. Політичну коректність в англійській мові висвітлено в дослідженнях В. Паніна, М. Палажченка, С. Тер-Мінасової. Найбільш відомими словниками, де відображена систематизація англомовних евфемізмів є: “A Dictionary of Euphemism” by R. W. Holder, “A Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk” by H. Rawson, “The Wordsworth Book of Euphemisms” by J. S. Neaman, C. G. Silver [15, с. 70].

1.1 Утворення евфемізмів та евфемічні міжмовні зв'язки

Словниковий запас мови постійно розширюється. Цей процес продовжується і в XXI столітті.

Уживання специфічної лексики не є загальноприйнятим та навіть стає табуйованим для деяких видів комунікацій, виникла потреба у певній синонімізації слів, які могли б становити образу для певного індивіда та культури, віри чи народу загалом. Отже, для кращої взаємодії під час

спілкування та обміну ідей люди вдаються до зовсім іншого виду мови, який може приховувати негативне та робить висловлення прийнятним для мовців.

Евфемізми є нестабільним компонентом мовної системи, оскільки процес утворення таких лексичних одиниць відбувається щодня. Евфемізм з часом може перейти у розряд загальноживаної лексики.

На привабливість використання евфемізмів у мові впливають історично-соціальні процеси у суспільстві. На прикладі історичної зміни ставлення до дітей, батьки яких не знаходяться в офіційному шлюбі, можна простежити як евфемізація втрачає свою роль. Так, спочатку таких дітей звали не інакше як

“children of sin”, “bastards”, тощо, але пізніше потреба у такій вторинній номінації зникла, тому й активний вжиток цих евфемістичних конструкцій не вважається доцільним. Звісно, ці лексичні одиниці не зникли з мови зовсім:

вони можуть активно використовуватися автором при написанні художньо-історичної літератури на позначення тих понять чи явищ, які не мають реалізації зараз [14, с. 38].

Термін «евфемізм» використовували ще античні автори, і тлумачимо як промовляння слів, які мають добре передвістя, утримування від слів, що несуть за собою лихе передвістя (особливо при жертвоприношеннях), тобто

своєрідне шанобливе мовчання [52, с. 562]. Отже, евфемізми виникли з табу під дією забобного страху заклинань та магічної дії людського слова, які породили такий лексичний прошарок, який дозволялося використовувати

лише певним кастам населення, тобто жрецям чи вождям в залежності від ситуації. Уважалося, що якщо не замінювати певні табуйовані висловлювання евфемістичними, то це буде богохульством [54].

Поняття *евфемізм* походить від грецької мови, де префікс “eu-” означає «гарно, добре», а основа “phem” співвідноситься значенням зі словом «пік» [60]. Слово «евфемізм» означає «говорити добре». Ще за античних часів

евфемізми розглядали як стилістичний троп для словесного пом'якшення. У ті часи список комунікативно значущих якостей мови був сформований, маємо підтвердження у наукових працях Аристотеля, Цицерона, Квінтіліана та

інших грецьких і римських учених V- I ст. до н.е. Основними якостями греко-римської лінгвістичної традиції стали правильність, логічність, однозначність, милозвучність, лаконічність та доцільність, і, що не менш важливо, правдоподібність змісту виразів [14, с. 353-354].

Розповсюдженими евфемізмами були й в англо-саксонську еру. Прикладом цього може слугувати твір Дж. Чосера «Кентерберійські оповідки» [47]. Тут евфемізми використовувалися на позначення табуованої лексики: *eye lash* вживалося як субститут жіночого статевого органу.

Пізніше, у XVI столітті, використання евфемізмів було пов'язане з монархічним укладом та королівською владою, релігією та сексуальними відносинами [40]. Такі евфемізми, як *“put one to misery”* та *“put one to sleep”*, є субститутами слів на позначення насильницької смерті. Іншим яскравим прикладом вживання евфемізмів, однак уже з XVII століття, є лексичні одиниці на позначення слів *“servant”* та *“garbage collector”*, які були евфемістично замінені на *“domestic engineer”* та *“sanitation engineer”* [38, с. 153].

Відповідно до історичної класифікації, евфемізми можна умовно поділити на: *евфемістичні конструкції Середньовіччя, евфемізми Вікторіанської епохи, евфемізми у XX столітті та сучасні евфемізми* [43]. Часто фіксують евфемізми, які, здавалося б, мають тимчасовий характер (наприклад, евфемізми, які виникли через Ватергейтський скандал [41] чи В'єтнамську війну [49]), навіть стали ідіомами. Так, наприклад, такі лексичні одиниці, як *waste, smoke, blow away* стали евфемізмами на позначення *kill* під час війни у В'єтнамі [30].

Дві європейські мови, французька та англійська, внесли основний вклад у поповнення інших мов евфемістичними номінаціями. Французька мова відіграла провідну роль у збагаченні європейських мов евфемізмами ще з початку XVI століття. Так, наприклад, жарти з сексуальним підтекстом можуть бути охарактеризовані як *risqué* чи *piquant*.

Лексичний запас англійської мови ще з вікторіанських часів поповнювався евфемізмами. Так, наприклад, одне з традиційних найменувань жінки легкої поведінки *courtesan* існує в англійській ще з XVI століття.

Французькою мовою послуговувалися як джерелом субститутивних номінацій для любовної сфери. Практично всі найменування любовного зв'язку поза шлюбом в англійській мові були запозичені з французької у період з XVI по XIX століття. Серед них – *amour*, *liaison*, *beau* (залицяльник), *dalliance* (флірт).

Одне з найвідоміших запозичень з французької мови, яке нині побутує у всіх європейських мовах та втратило стосунок до мови-першооснови — це евфемізм на позначення туалетної кімнати. В англійську мову слово *toilet* увійшло у XVI столітті в значенні матерії для покриття туалетного столику. Уважається, що тільки в XIX столітті в американській англійській слово *toilet* уперше включило в себе засоби особистої гігієни для вмивання та сам туалет у сучасному розумінні.

Стосовно англійської мови вплив англійських евфемістичних конструкцій проявився у XX столітті [1, с. 9]. Велику кількість англїзмів на позначення наркотику ЛСД знаходимо в німецькій мові: *Paper*, *Trips*, *Ace*, *(Blue) Dots*, *Microdots*, *the Chief*, *miniTablets*, *Morning Glory*, *Gost*, *Hawk*, *blue Heaven*, *Pink Dots*, *blue Jeans*, *Purple Hare*. У французькій мові використовується дієслово *se fixer*, іменник *fix* — введений наркотик. В італійській мові активно послуговувалися словом *fixarsi*.

Мова зазнає змін постійно. Нові лексичні одиниці з'являються, а старі слова виходять з активного вжитку або зникають з мови. Це стосується й евфемізмів: цей феномен також зазнає так званого мовно-лінгвістичного метаболізму. Так, наприклад, фраза "*she is pregnant*", яка нині є звичайною, раніше мала відтінок табу і отримала чимало евфемістичних синонімічних відповідників у різні епохи [29]. У 1856 році про цікавий стан жінки висловилися б "*she has canceled all her social engagements*", що є своєрідним описовим відповідником оригінального повідомлення, а прихована конотація стає зрозумілою з контексту. Іншими способами вираження цього

повідомлення є “*she is in an interesting condition/ in a delicate condition*”, “*she is in a family way*” [New6]. Таке повідомлення можна передати ідіоматично за допомогою “*she is knitting little booties*”, що й робили у 1910 році. Пізніше евфемістичний розвиток синонімічного ряду сповільнився, оскільки ця подія змінила тлумачення: повідомлення радісної звістки.

При зіставленні евфемістичних рядів у деяких європейських мовах знаходимо «кальковані» ряди лексики, наприклад: *англ. collateral damage* — *нім. Kollateralschaden* — *ісп. daños colaterales* — *італ. danni colaterali*; *англ. natural son* — *нім. natürlicher Sohn* — *ісп. hijo natural* — *фр. fils naturel*.

Евфемізація існує в мові кожної країни незалежно від того, наскільки цивілізованою вона є. Евфемізм — це мовне явище і для літературної мови, і для діалектів. Майже всі культури мають певні поняття чи речі, озвучування яких безпосередньо не дозволене, а це означає необхідність застосування обхідних засобів для висловлення ідеї, тобто евфемізацію мовлення.

З лінгвістичної перспективи, така характеристика робить евфемізми приналежними до розряду мовних універсалій. Отже, мовна універсалія — спільні ознаки, які є притаманними всім чи багатьом мовам світу [2].

Відповідно до представленої вище думки, ми не можемо назвати евфемізми абсолютними мовними універсаліями (навіть незважаючи на причини їхнього виникнення та застосування), тому вважаємо за доцільне віднести їх до розряду статичних мовних універсалій, тобто тих, які характерні більшості мов.

Евфемізми — це поширене лінгвістичне явище. Їхнє уживання є запрограмованим механізмом у свідомості індивідуума з метою пошуку шляхів для обговорення табуйованих чи неприйнятних тем у суспільстві. Це і сприяє успішній міжкультурній комунікації між представниками різних культур. Можемо допустити, що протягом століть евфемізми виконують роль мови-уникнення.

1.2 Загальна лінгвістична характеристика евфемізмів

Причини уживання евфемізмів досить різні. Здебільшого їх використовують, щоб виразити поважне ставлення до почуттів реципієнта, уникнути закоренілих табу та соціальних відхилень, приховати негативні сторони реальності, втілити прагматичний вплив на реципієнта [22, с. 24].

Аналізуючи евфемізми, дослідник опирається й на соціально-культурний та мовний фон, на якому виникає потреба в евфемістичних одиницях. Як у носія літературної мови, мовця, що слідує певним культурним нормам, так і у самого дослідника це може викликати внутрішнє неприйняття і протест.

Лінгвісти не послуговуються лише терміном “евфемізм”, оскільки це явище виконує різні функції. З метою чіткого розуміння сутності евфемістичних одиниць, проаналізовані визначення були згруповані у три групи.

До першої групи зараховуємо визначення, в яких єдиною функцією евфемізмів є *пом'якшення грубого та неприйняттого*:

1. І. Р. Гальперін визначав евфемізми як слова і словосполучення, що з'являються в мові для позначення понять, які вже мають назви, але вважаються неприємними, грубими, непристойними або ганебними. Вони знаходяться в словниковому складі мови і є синонімами слів, що раніше позначали дані поняття [8, с. 164];

2. У визначеннях другої групи крім основної функції пом'якшення відзначається функція – *важливість соціальних мотивів*:

Згідно з думкою Л. Крисіна основною метою вживання евфемізмів в соціальних і міжособистісних відносинах є прагнення уникнути комунікативних конфліктів і невдач [18, с. 29];

Е. Лартридж стверджує, що евфемізм – це розсудливість у мові, що використовується не для того, щоб приховати правду, факт або річ, а для того, щоб мінімізувати неприємне враження на слухача [55, с.17].

У визначеннях, що входять до третьої групи, однією з основних є функція маскування дійсності:

1. За В. П. Москвіним евфемія розглядається як використання словесних зашифровок з метою пом'якшити, завуальовати, витончено “запакувати” тему повідомлення, залишивши все-таки можливість будь-якому носієві мови здогадатися, про що йде мова [25, с. 61];

Саме це визначення ми обрали для нашого дослідження.

2. Дж. Лоуренс: “Евфемізм — це та форма слів, яка (з різних на те причин) виражає ідею в пом'якшеному, завуальованому або більш шанобливому вигляді” [54, с. 56].

Розглянемо основні функції та відповідно, функціональні типи евфемізмів:

1. Ще Л. А. Булаховський зазначив, що евфемізми можуть бути використані для заміни “точних назв предметів і явищ, що лякають”;

2. Евфемізми використовуються при небажанні називати що-небудь неприємне, огидне своїм прямим ім'ям;

3. Евфемістично може позначатися те, що вважається непристойним в дану епоху в конкретному соціумі;

4. Коли адресант уникає прямих найменувань з боязню образити або співрозмовника, або третю особу, використовуються етикетні евфемізми. В цьому випадку евфемістичній заміні піддаються слова цілком пристойні, проте, з точки зору мовця, образливі для того, про кого йде мова;

5. Досить значною групою евфемізмів є ті, що використовуються, за визначенням Н. С. Арапової, “з метою спотворення або маскування справжньої сутності явища”;

6. Також за допомогою евфемізмів позначають непрестижні, з точки зору даного соціуму, професії, організації тощо [25, с. 62].

Отже, евфемістична лексика відіграє важливу роль у різних сферах людської діяльності. Причини виникнення евфемізмів різні: уникнення табу,

дотримання норм суспільної моралі, виявлення ввічливості до адресата, здійснення прагматичного впливу на співрозмовника та ін.

1.3 Типологія евфемізмів в англійській мові

Лексичний підклас евфемізмів досить широкий та неоднорідний, тому існує безліч їх класифікацій, які базуються на різних критеріях. Наприклад, С. В. Корнелаєва поділяє евфемізми з огляду на їх фіксування в мові та частотності вживання на загальноновживані та okazіональні.

Загальноновживаними є ті лексичні одиниці, що закріплюються в загальних або спеціальних словниках, а їх евфемістичне значення не вимагає жодних пояснень або паралельного вживання прямих найменувань в тексті чи усному мовленні [15, с. 72]. Під okazіональними евфемізмами розуміють індивідуально-контекстні заміни, неологізми, евфемізми фахової лексики та соціальні жаргони. Вживаються обмежено, адже при використанні виникає потреба пояснень [15, с. 72].

На думку Л. Крисіна, існує дві сфери евфемізації – особисте та соціальне життя.

Л. П. Крисін запропонував тематичну класифікацію евфемізмів. Виділив 4 основні групи евфемістичних одиниць:

- 1) деякі фізіологічні процеси і стани (наприклад, “вона чекає дитину” замість “вона вагітна”);
- 2) певні частини тіла, пов'язані з “тілесним низом”;
- 3) стосунки між чоловіком та жінкою (наприклад, перебувати в близьких, інтимних стосунках, в інтимному зв'язку, фізична близькість; просторічне вживання дієслів зустрічатися, дружити, гуляти (з кимось));
- 4) хвороба та смерть (наприклад, погано себе почувати, недугувати замість хворіти [16, с. 268]).

На думку Н. В. Тишиної, лінгвістичний аналіз евфемізмів уможливорює упорядкування на два типи: евфемізми форм та евфемізми значення.

Дослідники вважають, що евфемізми значення є більш важливими, оскільки вони завуальовують зміст поняття, і мають сильний меліоративний ефект (підвищення значення слова) з одночасною сталістю мови.

Евфемізми форми (фонетико-графічні евфемізми) відрізняються від евфемізмів значення тим, що вони не завжди виконують евфемістичну функцію, а реалізують одночасно й інші функції. Вони мають більш слабкий меліоративний ефект, тому що не передбачають нового позитивного трактування стигматизованого явища, як у випадку із семантичними евфемізмами [46, с. 7].

В основі класифікації Б. Ларіна є “соціальна природа евфемізмів”, адже на його думку “чисто формальні категорії, наприклад за частинами мови, за складом, або походженням, дадуть досить безплідні та поверхневі схеми”.

Мовознавець пропонує три типи евфемізації:

- 1) загальноживані евфемізми національної літературної мови;
- 2) класові та професійні евфемізми;
- 3) родинно-побутові евфемізми.

В історичній ретроспективі перші дві групи зближуються, але майбутньому другий тип евфемізмів матиме тенденцію до повного зникнення; тому можна сказати, що найближчим часом евфемізми будуть належати до простої, дуалістичної типології [20, с. 112].

Евфемізмами можуть бути окремі слова (наприклад, *to expectorate* замість *to spit*), фразеологічні одиниці (*to breathe one's last* замість *to die*), скорочення (*W.C.* = *water closet*, *t. b. c.* = *Tuberculosis*), а також спотворені слова (наприклад, вигуки: *My Gum! Cripes!* замість *My God! Christ*) [5, с. 38].

Структурна класифікація Л.Крисіна підтверджує, що існують різноманітні способи утворення евфемізмів та евфемізації мовлення. Як евфемізми використовуються:

- 1) слова-визначники з дифузною семантикою: *деякий, відомий, певний, відповідний, належний* тощо;

2) номінації з досить загальним змістом, проте використовуються для вираження цілком конкретних предметів та дій, напр.: *акція* (= розстріл); *виріб* (= *столна бомба*; *ракета*); *установа* (= *табір*, *в'язниця*) тощо;

3) неозначені або вказівні форми займенників: *що-небудь*, *нічого*, *це*, *один* (*одна*, *одне*). Наприклад: *Мені в одне місце треба* (= до вбиральні);

4) аббревіатури: *ЦТ* (= цілком таємно); *ВМ* (= вища міра покарання) та ін.;

5) слова, що позначають неповноту дії: *кульгати* (про кульгавого); *недочувати* (про глухого), *призупинити* (діяльність організації тощо.);

6) іншомовні слова (*педикульоз* замість *вошивість*, *селадон* замість *бабій*) [17, с. 34]

1.4 Лінгвістичні підходи до визначення поняття «евфемізм»

Зацікавлення щодо дослідження евфемізмів пов'язано з розумінням цього мовного явища як мовної універсали. Саме у лінгвістів є різні погляди з цього питання, що постійно сприяє дискусіям.

Дж. Ліч у своїх працях тлумачить евфемізм як «мовний еквівалент дезінфікуючих засобів» [39]. На думку Х. Роусона, евфемізми є потужними лінгвістичними інструментами, які «вбудовані так глибоко в нашу мову, що мало хто з нас, навіть ті, хто пишарється своєю прямолинійністю, проводять хоча б один день без їхнього вживання» [42]. Евфемізми також використовуються як уособлення секретної мови, з метою щоб деяка інформація залишалась невідомою для потенційних підслухувачів чи просто небажаних реципієнтів повідомлення.

Розглядаючи поняття «евфемізм», до уваги беруть функціональні особливості. Функціональність евфемізмів багатогранна, як і специфіка їхнього застосування. Так, наприклад, «Кембриджський інтернаціональний словник англійської мови» розглядає евфемізм як заміну певної мовної одиниці на іншу, яка при цьому володіє більш відкритим значенням та потужнішим впливом на аудиторію та замінює неприємні емислу

оригінального слова/вислову [55, с. 304]. Інший довідник, «Новий Оксфордський тезаурус англійської мови», розглядає цей лінгвістичний феномен як ввічливий субститут висловлювань з неприємною конотацією [59, с. 261].

У наукових розвідках В. Фромкін та Р. Родман визначають евфемізм як «слово чи фразу, яка замінює слово-табу та служить для уникнення неприємних чи гострих тем» [56]. У «Оксфордському компаньйоні з англійської мови» евфемізм пояснено: це слово чи фраза, яка використовується як ввічлива заміна іншої, яка у свою чергу вважається занадто вульгарною, образливою для релігійної чутливості, тощо [61]. Однією з найбільш характерних ознак евфемізмів є так звана «приховувальна» функція, яка допомагає висвітлювати неприємні чи неприйнятні аспекти життя суспільства у позитивному світлі.

Л. П. Крисін трактує евфемізм як спосіб перифрастичного найменування предметів з функцією пом'якшення його значення в цілому чи певних його смислових особливостей [10, с. 31]. Тобто, евфемізм — це один із способів вторинної номінації предметів та явищ.

Дж. Вільямс [50] пропонує трактувати евфемізм як лінгвістичне піднесення чи поліпшення, яке спеціально спрямоване на пошук соціально-прийнятних слів для позначення понять, про які більшість людей не можуть говорити відверто, використовуючи прямі номінації.

Г. Пауль у своїх мовних дослідженнях виокремив евфемізми не тільки як один із способів поповнення лексичного запасу мови, але й також як один зі складників мовних семантичних змін [18, с. 207-215]. Важливого значення у поглядах Б. О. Ларіна набули евфемізми з огляду на те, що вони є не тільки однією з проблем лексикології в історичній ретроспекції, але й також ключовим показником змінності мови. У своїх працях він використовує розряди для класифікації евфемізмів та виділяє загальноживані літературні, класові та професійні, а також сімейно-побутові евфемізми [11, с. 103]. Ще один дослідник А. Карцев у своїй дисертації пропонує зробити акцент на

дослідженні структури лексичного значення евфемізмів та робить зіставний аналіз даного феномену з іншими групами слів, функцією яких є непряме найменування [7, с. 9].

Визначення евфемізмів стали більш прагматичними та комунікативними [35], оскільки такий підхід забезпечує більше охоплення сфер застосування евфемізмів і так само детально охоплює соціальну природу явища та контекстуальну функцію процесу.

Подібні екстралінгвістичні визначення поняття враховують ситуації, коли евфемістичним виразам у висловленні думки надається перевага, та беруть за основу їхнє прагматичне значення. Так, наприклад, К. Гомез визначає евфемізацію як «процес когнітивного процесу концептуалізації забороненої реальності, котрий проявляється в дискурсі завдяки використанню лінгвістичних механізмів (зокрема лексична заміна, фонетичні зміни, морфологічна модифікація, новоутворення чи інверсія, синтагматичне групування чи комбінування, вербальна чи паралінгвістична модуляція та дескриптивний метод утворення), що дає можливість мовцю в певному контексті чи конкретній прагматичній ситуації послабити чи закріпити певну заборонену концепцію чи реальність» [34]. У даному визначенні, незважаючи на його прагматичну багатогранність, бракує відображення функціонального багатства евфемізмів, оскільки функція заміна табуйованого на більш прийнятне для реципієнта повідомлення є хоча й основоположною, однак зовсім не єдиною функцією евфемізмів.

Так, наприклад, ще однією особливістю евфемізмів, яку було б доцільно розглядати при дефінуванні поняття (хоча й з іншого боку, ця риса ускладнює уніфікацію визначення поняття «евфемізм»), є локальність. Не становить сумнівів, що у різних регіонах існують свої певні звичаї, культура, історія, які втілюють локалізацію лексем на рівні мови. Так, наприклад, go to W.C. у Бапільському коледжі евфемістично замінюється на to visit Lady Periam, оскільки туалети цього коледжу були побудовані на землі, яка була подарована коледжу леді Періам [37].

Загалом, у лінгвістиці побутує два загальні погляди на евфемію: вузький (іншими словами, субституційний) та широкий (драматичний) [2, с. 7].

Прихильники першого підходу, такі як Д. Е. Розенталь [22, с. 59-64] та І. Р.

Гальперін [3], тощо, дефінують евфемізм як субститут невігідного та незручного слова/виразу, який використовується як нейтралізатор грубого

оригіналу. Однак не можна розглядати даний підхід як універсальний, оскільки, як уже було зазначено, не кожен випадок евфемізації дозволяє прослідкувати, яке саме слово чи вираз було оригіналом, евфемізованим у

подальшому. При цьому слід пам'ятати, що не у всіх випадках евфемізм — це

конкретна словесна конструкція, інколи словесним проявом евфемізму може слугувати дескриптивний опис оригінального вислову.

Яскраво це можна прослідкувати на прикладі *underachiever* і *underdog*

[46]. Ці слова номінують об'єкт, який характеризується низькими

досягненнями та рейтингами і має надзвичайно мало шансів на перемогу,

оскільки не реалізує свій потенціал. У даному випадку можна з легкістю

підібрати евфемізаційний субститут до цих слів, оскільки правильність підбору відповідника буде визначатись самою дефініцією.

Представники ж другого підходу, зокрема В. І. Заботкіна [5, с. 46], В. П.

Москвін [13, с. 290], О. Й. Шейгал [26, с. 114] включають до складу евфемізмів

не тільки загальнолітературні евфемізми, які є марковані в тлумачних словниках чи зафіксовані в спеціальних довідниках, але й контекстуальні

відповідники, чиє віднесення до розряду евфемізмів потребує детального

аналізу конкретної ситуації вживання. Загалом, практичний підхід до

визначення поняття «евфемізм» ми вважаємо більш доцільним та влучним,

оскільки він дозволяє реалізувати дослідження більшого прошарку евфемістичних лексичних одиниць.

Отже, у сучасній лінгвістиці відсутній одностайний погляд на

визначення поняття «евфемізм», оскільки багатогранність цього феномену в

плані його функціонально-реалізаційних мотивацій єтає перепороною для уніфікації знань про евфемію в цілому. При цьому слід пам'ятати, що

евфемізми характеризуються не тільки своїми «маскувальними» властивостями, але й часово-просторовими особливостями, тобто певні одиниці будуть вважатися евфемістичними тільки для певного проміжку часу та для певного регіону. З огляду на вище викладений матеріал, у якості загального визначення евфемізмів доцільно вважати наступне: під евфемізмом ми розглядаємо мовну універсалью, яка використовується на позначення лексичних одиниць (одно- чи багатоконпонентних), які приходять у мову завдяки екстралінгвістичним причинам (релігійні, культурні чи соціальні норми) та виконують функцію приховування оригінального змісту повідомлення з усім його першопочатковим експресивним потенціалом (уникання табу, пом'якшення неприємного змісту повідомлення, використання евфемізмів як складників таємної мови, тощо), вдовольняючи при цьому інтереси та інтенції самого мовця. Хоча через свою преферентну заміну табуйованої лексики евфемізми стали тісно пов'язані з лексикою обмеженого вжитку (соціальні діалекти, вульгаризми, просторіччя, тощо), вони становлять окремий клас словникового запасу будь-якої мови.

1.5 Шляхи формування евфемізаційних конструкцій

Евфемізми у якості мовних універсальї є характерними для багатьох мов світу. Зважаючи на їхню довготривалу присутність у мовних системах, були вироблені певні аксіомні шляхи їхнього утворення. Дослідженнями природи евфемізмів займалося чимало лінгвістів та мовознавців XIX і XX століть. В епоху постмодерну методи евфемістичного словотвору залишилися переважно тими самими, що і в попередні роки.

В цілому, техніки творення евфемістичного включають в себе як класичні способи словотвору, так і деякі специфічні способи. Ці шляхи творення евфемізації схожі у більшості мов (принаймні, це так для синтетичних та аналітичних мов, хоча й не всі способи будуть або ж присутніми, або однаково яскраво вживаними). Проаналізувавши дослідження Ж. Роусона [42], Дж. Німан та К. Сільвер [40], Д. Джемет [36] та деяких інших

дослідників, вважаємо за доцільне виділити наступні шляхи формування евфемізмів:

1) Скорочення.

a. Абревіація слова чи фрази. Наприклад, T.S. (transsexual), KIA (killed in action), B.S. (bullshit), big C (cancer), eff (fuck off), WC (toilet).

b. Апокопа (скорочення чи опущення останнього складу слова [51]), наприклад, Vampr замість Vampire.

c. Зворотне словотворення. Наприклад, слово burgle походить від слова burglar, яке є евфемізмом для rob.

d. Зменшувальна форма (іншими словами — демінутив, тобто спосіб формування нових слів/термінів за рахунок скорочення слова та додавання до нього суфікса з метою позначення пестливості чи малості [53]). Так, наприклад, слово buttocks евфемізоване як heinie, яке у свою чергу є демінутивом від hindend.

e. Усічення (видалення деяких літер табуйованого слова у письмовій формі, замість яких використовуються зірочки чи дефіси): f**k замість fuck.

Схожим методом є опущення, який включає в себе вилучення всіх літер табуйованого слова, окрім початкової. Таким чином, виходить S*** замість shit.

2) Перифраз. Прикладом цього методу можуть слугувати наступні субститути: physically different замість crippled, postconsumer secondary material замість garbage, less developed замість laid-off, differently abled замість disabled, Middle Eastern dancing замість belly dance.

3) Реконструкція (модернізація).

a. Фонологічна заміна. Для цього методу характерна неправильна вимова табуйованого слова. Так, наприклад, слово Christ може вимовлятися як crockery, crust або ж stripes. Більше того, цей метод включає в себе і неправильне наголошення слів, що також може створити евфемізм у певній комунікативній ситуації. Типічним прикладом є вимова слова laboratory, яке вимовляється як [ʎab(ə)rə,t(ə)ri], та слово на позначення туалету lavatory з

транскрипцією [ˈlævət(ə)rɪ]. Для утворення нового евфемізму, люди просто змінюють наголос у слові laboratory на [ˈlæbrə(r)ɪ], маючи при цьому на увазі дамську кімнату.

b. Контамінація. Наприклад, gezunda виходить з фрази goes under the bed, a strewth означає God's wrath.

с. Редуплікація. Цей метод уособлює повтор складу, літери чи слова з можливої модифікацією одного з повторів новоутвореного слова. Прикладами слугують наступні мовні одиниці: tuzzy muzzy замість vagina, jeepers creepers замість Jesus Christ, rantum-scantum замість copulate.

4) Семантична зміна.

a. Семантичний зсув, який характеризується заміною специфічного поняття на загальне. У цьому випадку замість having sex вживатимуть going to bed.

b. Метафоризація. У даному випадку використовується смислова подібність та асоціативне порівняння, яке допомагає утворити метафористичний евфемізм. Наприклад, замість слова pimple використовується blossom, або ж theater of operations замість battlefield.

с. Смисловий розвиток з генералізацією значення. При цьому методи оминаються специфічні риси, які б були вказівником на слово-оригінал. Так, наприклад, замість cancer використовується growth, а також assets замість enemy targets, solid human waste замість feces, residents замість prisoners, manhood замість penis, relationship замість affair, тощо.

d. Абстракція. Наприклад, у сфері економіки під словом thing можуть розуміти depression, slump чи recession.

е. Літога. Так, наприклад, використовують to deselect замість to exclude, not bad замість fair, the underprivileged замість the poor, чи unwise для foolish.

f. Мейозис. Суть цього методу полягає у підборі відповідника, чий ознаки применшенні у порівнянні з характеристиками слова-оригіналу, наприклад, можуть нівелюватися негативні конотації змісту, тощо. Так, замість to exclude from the party можна вжити to stop the membership in the organization, яке

переміщає фокус з виконавця дії на особу, над якою ця дія виконувалась. Сюди ж відносять і вживання *plump* замість *fat*, *active defense* замість *attack*.

5) Запозичення.

a. З інших мов. Переважно, походження таких субститутів — латина, грецька чи французька. Милозвучність цих мов дозволяє приховати неприємний смисл за маскою гарної оболонки. Так, замість *piss* вживатимуть *micturate*, *lingerie* замість *women's underwear*, *senior* замість *elderly*, *liaison/amour/affaire* замість *love*, *rebate* замість *bribe*, тощо.

b. Внутрішньомовні. У даному випадку можуть використовуватися слова з інших прошарків лексичного запасу, наприклад, професіоналізми, технічні терміни, жаргонізми, сленгові одиниці можуть виконувати роль евфемізмів.

Загалом, наведений розподіл є подекуди умовним, оскільки конкретна евфемістична одиниця може уособлювати кілька шляхів формування евфемізмів. Так, наприклад, такі евфемістичні фрази на позначення менструації як *that time of the month* і *calendar time* сформовані завдяки поєднанню генералізації та метафоризації. Цікавим прикладом евфемістичного утворення є *taters* на позначення *testicles*, яке сформовано за рахунок поєднання метафори з *potatoes*, абрєвіатури та фонетичної заміни. Слово *veno* на позначення *there will be no fun (menstruation)* виникло завдяки поєднанню абрєвіатури та контамінації. Завдяки контамінації та фонетичній заміні були утворені такі евфемізми, як: *Lawkamussy (Lord, have mercy)*, *Gadzooks (God's hooks)*, *bejabers (by God)*, тощо.

Також історія знає періоди, коли або ж переважав один із вище зазначених методів формування евфемістичних конструкцій, або ж зазнавала евфемізації певна сфера життя суспільства. З огляду на представлені дані, якщо розглядати евфемізми з лексикографічної перспективи, можна поділити даний лексичний прошарок на дві категорії: по-перше, специфічні слова та словосполучення, які мають евфемістичне значення; по-друге, полісемантичні слова чи фрази, які набули додаткового евфемістичного значення.

Представлені шляхи формування евфемізмів переважають як і писемній, так і в усній формі мовлення. Однак окрім лексичних та фонетичних засобів утворення можна виділити також граматичні.

Як відомо, англійська мова сама по собі є мовою ввічливості. У ній є конструкції та механізми, які дозволяють висловити думку милозвучніше та коректніше. У цій аналітичній мові можна прослідкувати градацію ввічливості, наприклад, за допомогою використання певних форм модальних дієслів при постановці питання, тощо. Таким чином, формулювання "I wish I had a new dress" досягає мети ввічливості і дозволяє мовцю зберегти обличчя перед реципієнтами повідомлення, у той час як фразу "I want a new dress" можна розглядати буквально. Звісно, наведений приклад не містить табуйованих тем і активно можна вживати обидва варіанти висловлювання, однак емотивний вплив від них буде абсолютно різний.

Ще одним прикладом граматичної евфемізації може вважатися вживання теперішнього тривалого часу замість імперативу, навіть якщо він іде в парі зі словами ввічливості типу please. "I'm hoping to go to the shop with you" звучить більш ввічливо ніж пряме прохання "go to the shop with me soon".

Інші граматичні засоби творення евфемістичного ефекту включають застосування пасивного стану ("It is said that he is the meanest boy in the class"), що підкреслює об'єктивність зазначених реалій. Також для підсилення евфемістичного ефекту можуть використовувати розділове запитання.

Неявним способом творення евфемізмів є зміна інтонації. Наприклад, висхідна-спадна ("fall-rise") інтонація [48, с. 64] чи низький тон даватимуть мовцю своєрідний звуковий сигнал більшого простору для дій та свободи висловлення. Якщо хтось використовує спадну інтонацію для "give me that book (↘)", то це надасть враження командування, наказу, а реципієнт відчує, що до нього ставляться зневажливо, без поваги. Але якщо це ж саме речення промовити з іншою інтонацією, у висхідно-спадному тоні, тобто "give (↘) me that book (↗)", то це зробить висловлювання схожим на запитання. Іншими словами, цю фразу можна буде зрозуміти як "Would you like to give me that

book?” У той же час, темп мовлення є важливим: повільність мовлення разом з спадним тоном можуть заспокійливо вплинути на мовця, зробити його більш сприйнятливим для прийняття повідомлення і тим самим створити базу для евфемізації комунікативної ситуації.

Якщо розглядати шляхи утворення евфемізмів під призмою їхньої частотності, найбільше евфемістичних слів у писемному мовленні утворюється за допомогою семантично-лексичних засобів творення. Однак точні підрахунки провести неможливо, оскільки евфемізми утворюються щоденно, і має пройти певний період часу, аби зрозуміти, наскільки оказіональними чи постійними виявляться певні структури. Щодо усного мовлення, не завжди засоби створення евфемістичного ефекту розглядаються як такі. Тим паче, більшість із цих засобів використовується несвідомо, тому хоч і вмотивоване, але несвідоме вживання евфемізмів стає однією з перепон їхнього дослідження, оскільки не всі евфемістичні конструкції, які є такими за своєю природою, розглядаються як дійсно евфемістичні.

Отже, незважаючи на свою смислову особливість, евфемізми є одним із прошарків словникового запасу мови, тому не дивно, що для формування нових чи оновлених евфемістичних одиниць використовуються звичайні засоби словотвору, притаманні для тої чи іншої мови. З огляду на сфери, які зазнають найбільшого евфемізаційного впливу, можна зробити висновок, що вибір евфемістичної стратегії залежить від інтенції мовця та направленості комунікативної ситуації. Це ж саме стосується й писемного мовлення. Таким чином, форми лексичного евфемістичного словотвору є характерними для всіх рівнів мовлення, у той час як фонетичні засоби користуються попитом при усному висловленні думок.

1.6 Евфемізми як вид політично коректної лексики

Глобалізація в сучасному світі є основою багатьох трансформацій, в тому числі й основою зміни комунікативних норм. У сучасному глобальному інформаційно-комунікативному суспільстві ці норми змінюються, багато з них набувають міжнародного статусу. До таких належить і поняття політкоректності [12, с. 44]. Згідно з С. Г. Тер-Мінасовою політична коректність мови виражається у прагненні знайти нові способи мовного вираження замість тих, які ображають почуття та гідність індивіда, порушують його людські права звичайною мовною безтактністю або ж прямолінійністю щодо расової та статевої приналежності, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду тощо. Не дивно, що цей рух, який не має рівних за розмахом і досягнутим успіхом у світовій лінгвістичній історії, розпочався саме в США. Англійська мова як мова світового, міжнародного та міжкультурного спілкування, використовується як засіб комунікації представниками різних народів та рас. США – особлива країна з неоднорідним населенням, і саме тому міжнаціональні, міжкультурні та міжгендерні проблеми тут стоять особливо гостро [45, с. 215].

Основними причинами визначення політичної коректності як комунікативної норми в США стали:

- 1) багатонаціональний склад населення США і необхідність враховувати інтереси всіх етнічних груп, що населяють країну;
- 2) високий рівень індивідуальних і колективних свобод;
- 3) сильні позиції численних організацій, які відстоюють права національних, сексуальних меншин, інвалідів, а також груп, що борються за збереження навколишнього середовища і права тварин;
- 4) боротьба за гендерну рівність і виняткова активність феміністичного руху [12, с. 45];

Категорія політичної коректності (див. Схема 1.2.) реалізується на трьох рівнях мови: словотвірному, лексичному і синтаксичному [33, с. 11].

На словотвірному рівні категорія політичної коректності відтворюється:

1) нейтральною по відношенню до статі морфемою *person*, що входить до складу таких слів, як *businessperson*, *chairperson*, *spokesperson* тощо,

2) опущенням суфіксів *-ess* і *-ette* у іменників, що позначають особу жіночої статі, для уникнення вказівки на статеву приналежність: *actress* > *actor*, *heiress* > *heir*, *poetess* > *poet* і тощо [33, с. 16].

Зміни, що відбуваються в суспільстві в першу чергу відбиваються на словниковому складі мови, тому переважна частина політкоректних перетворень відбувається на лексичному рівні [21, с. 130]. На лексичному рівні категорія політичної коректності виражається:

1) переосмисленими назвами етнічних і національних меншин: *African-American*, *Asian-American*, *Native American*, *Native Alaskan*;

2) формою звернення *Ms* (не вказується на сімейний статус жінки);

3) евфемізмами, спрямованими на виключення расової та етнічної дискримінації: *person of color*, *indigenous person*, *Jewish person*; вікової дискримінації: *golden age*, *senior*, *mature*; дискримінації за станом здоров'я: *physically challenged*, *physically different*, *unseeing*, *visually challenged*, *learning disabled*; дискримінації за зовнішнім виглядом: *vertically challenged*, *person of size*, *big-boned*; дискримінації за соціальним статусом: *low-income*, *environmental hygienist*, *sanitation engineer*.

На синтаксичному рівні категорія політичної коректності виражається заміною займенника *he* (*his*) в конструкціях, коли стать іменника не вказана:

Everyone must do his work well > *Everyone must do his / her work well*. *Everyone must do their work well* та ін. [33, с. 16].

Основним засобом вираження політичної коректності в мові стали евфемізми. Згідно із класифікацією В. В. Маніна можна виділити наступні групи евфемістичних одиниць у політичній коректній лексиці:

1) евфемізми, що відволікають від негативних економічних наслідків: *to downsize* — скорочення штату, *period of negative economic growth* — вільні ціни

2) евфемізми, спрямовані на маскування антигуманної політики держави, особливо агресивних військових дій: pacification, limited air strike, air support, device, collateral damage [33, с. 14].

Однак М. Ю. Палажченко вважає, що таку лексику варто називати “псевдополіткоректною”. До такої він зараховує частину військово-політичної лексики типу air support, aggressive defense, friendly fire, service a target, collateral damage, яка вживається для того, щоб приховати істинний сенс поганих подій, що все частіше відбуваються в різних частинах світу [32, с. 21].

Отже, глобалізація стала основою змін комунікативних норм, тому поняття “політкоректність” поступово набуває міжнародного статусу. Політична коректна лексика реалізується на трьох рівнях: словотвірному, лексичному і синтаксичному. Основним засобом вираження політичної коректності стали евфемізми, тому була розглянута класифікація за сферами соціального життя (Л. П. Крисін) та групи евфемістичних одиниць у політичній коректній лексиці (В. В. Панін).

Висновки до розділу 1

Слово “евфемізм” вживається ще з стародавніх часів і є досить поширеним у різних сферах діяльності сьогодні, адже основна мета евфемії – пом'якшити, завуалювати, витончено приховати тему повідомлення, і при цьому залишити можливість адресату здогадатися, про що йде мова.

Причини вживання евфемізмів різні, проте в основному їх використовують для дотримання норм суспільної моралі, уникнення табу або соціальних відхилень, та втілення прагматичного впливу на реципієнта.

Оскільки існують різні визначення терміну “евфемізм”, вони були поділені на три групи відповідно до функцій, що вони відображають

(пом'якшення грубого та неприйнятного, запобігання конфліктів, приховування дійсності).

Вчені не притримуються єдності щодо визначення основних функцій евфемізмів, тому у цьому розділі були представлені різні класифікації, які базуються на різних критеріях. Ми розглянули найпоширеніші із них: з огляду на фіксування евфемізмів у мові та частотності вживання (Є. В. Корнеласва), за тематикою (Л. П. Крисін), за лінгвістичним аналізом (Н. В. Тишина), за їх соціальною природою (Б. О. Ларін) та структурою (Л. П. Крисін). І хоча наведені класифікації різняться, усі вони розглядають загальну причину евфемізації мови – прагнення уникати конфліктів у процесі комунікації.

У сучасному інформаційно-комунікативному суспільстві глобалізація стала основою змін комунікативних норм, тому поняття “політкоректність” – прагнення знайти нові способи вираження замість тих, що ображають почуття та гідність індивіда, поступово набуває міжнародний статус. Оскільки англійська мова – мова світового та міжкультурного спілкування, цей рух розпочався саме в США. Політична коректна лексика реалізується на трьох рівнях: словотвірному, лексичному і синтаксичному. Основним засобом вираженням політичної коректності стали евфемізми, тому була розглянута класифікація за сферами соціального життя (Л. П. Крисін) та групи евфемістичних одиниць у політичній коректній лексиці (В. В. Панін).

РОЗДІЛ 2.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ
ОСОБЛИВОСТІ ЕВФЕМІЗМІВ У АНГЛОМОВНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ
СФЕРІ

2.1 Політичний евфемізм

Евфемізація є поширеним явищем у політичному дискурсі. Єдиного сталого визначення для політичного евфемізму як окремої групи евфемізмів немає, оскільки він поділяє загальні характеристики з евфемізмами інших груп.

Проте в політичному контексті евфемізм набуває нових мотивацій для застосування та нового призначення.

Розглянемо явище політичного евфемізму, як такого, що вирізняється функціонуванням в текстах політичної комунікації з метою уникнути репрезентації неприємних сторін дійсності шляхом пом'якшення й приховування смислу описуваного факту. Використання політичного евфемізму зумовлене кількома факторами: низкою обмежень правового характеру щодо використання мовних засобів для вираження прямої негативної оцінки в текстах політичної комунікації; дотриманням правил політичної коректності в сучасному суспільстві; високою ефективністю впливу на аудиторію шляхом імпліцитного способу передачі інформації [78, с. 78].

Часто лінгвісти вказують на зв'язок політичної евфемії з політкоректністю (від англ. *political correctness* or PC – дослівно «політична правильність») – термін, що описує стиль мовлення, ідеї, політику, поведінку, мета яких мінімізувати образи расових, релігійних, культурних почуттів тих чи інших груп населення. Багато аспектів політичної евфемії залишаються дискусійними, у тому числі питання співвідношення евфемізму й

політкоректного терміна: деякі дослідники в процесі вивчення ефемізмів не виділяють політкоректні терміни, інші – досліджують політкоректні терміни в межах ефемістичної лексики, треті – аналізують політкоректну лексику без співвідношення з лінгвістичними засобами ефемії [78, с. 79–80].

Ми розглядатимемо політкоректні терміни в межах ефемістичної лексики, оскільки вважаємо ефемізм одним із засобів політкоректності. Метою вживання політкоректних термінів вважається, власне, висловитися так, щоб не образити адресата, і ефемізм як заміна грубих і нетактовних слів може застосовуватися з цією метою, і тоді він тотожний політкоректності.

Проте в контексті сучасного політичного дискурсу ефемізм усе частіше вживається з метою приховати або покращити негативний факт, що відізняється та відходить від мети політкоректної лексики. У таких випадках він не є тотожний до політкоректності.

Ефемізм, особливо в політичному дискурсі, ще також часто пов'язують із поняттям, яке утворював У. Лутц, *doublespeak* – це мова, яка симулює передачу інформації, проте насправді її не передає. Це мова, яка змушує погане здаватися добрим, негативне позитивним, неприємне – привабливим або принаймні терпимим. Це мова, що уникає відповідальності або перекладає

її, мова, яка приховує або відвертає думку. У. Лутц розрізняє 4 типи *doublespeak*: ефемізми, жаргонізми, *gobbledygook* (мова бюрократії), мова перебільшення.

Отже, *doublespeak* є ширшим поняття ніж ефемізм, оскільки останній є однією із категорій *doublespeak*. Проте У. Лутц робить чітке розмежування між тим, коли ефемізм є *doublespeak*, а коли ні [276, с. 4]. Наприклад, ефемізм *pass away* не є *doublespeak*, тому що він вжитий із метою ввічливості та співчуття, щоб не образити чиєсь почуття. Проте, коли ефемізм вживається з метою обманути, на думку автора, він стає категорією *doublespeak*. У. Лутц

цигує приклад ефемізму як категорію *doublespeak*, коли Державний департамент США повідомив, що планує замінити слово *killing* у своїх майбутніх звітах на фразу *unlawful or arbitrary deprivation of life* для того, щоб

уникнути або мінімізувати дискусії щодо терористичних груп в Центральній Америці, які спонсорувалися ЦРУ [276, с. 5]. Враховуючи мотиви вживання евфемізмів у політичному дискурсі, вважаємо політичні евфемізми як такі, що належать до категорії doublespeak.

Наведемо наявні визначення політичного евфемізму.

Політичні евфемізми – це засоби реалізації мовної стратегії відхилення від істини, тобто універсальне лінгвістичне явище, що звичайно обумовлюється соціально-історичними й морально-етичними нормами, національними й мовними традиціями того або іншого суспільства. Політична

евфемізація є стратегією затушовування небажаної інформації, що дозволяє зробити менш очевидними неприємні факти [68, с. 93].

Роздумуючи над політичними евфемізмами, І. Р. Гальперін приходять до висновку, що це «применшення значення слів з метою ввести в оману громадську думку і висловити неприємне більш тонко» (цит. за [122, с. 25]).

Політичними евфемізмами також вважають групу евфемізмів, які використовують у політичній комунікації для пом'якшення неприємних повідомлень, уникнення прямої номінації всього, що може викликати негативну оцінку або образити почуття адресата політичної комунікації,

завуальювання негативних аспектів політичної діяльності, а також цілеспрямованого впливу на адресата. Таким чином, політичні евфемізми не є окремою тематичною групою, відмежованою від соціально-моральної, суспільноестетичної та релігійної тематики, навпаки вони включають усі сфери суспільного життя [11, с. 24–25].

Для політичних евфемізмів характерні такі ознаки.

- 1) умотивованість,
- 2) наявність ціннісних домінант,
- 3) лозунговість,
- 4) діалектичність евфемістичного перетворення,
- 5) здатність утворювати опозицію «свої – чужі» [119, с. 60–68].

Кожна з вище перелічених ознак базується на факторах вживання політичних евфемізмів.

Розглянемо специфіку кожної ознаки детальніше.

1. Мотиви, якими керуються при творенні та вживанні евфемістичних замінів у політичному дискурсі, можуть бути різними. Одним із них є ввічливість, оскільки є необхідність дотримуватися правил культурної коректності, які існують у сучасному суспільстві. Також важливим мотивом є запобігання «втрати лиця», коли доводиться публічно говорити про ті чи інші людські слабкості політичного лідера. Вживання евфемізмів мотивується ще й дипломатичним етикетом. Важливим мотивом також є бажання відвернути всезагальний резонанс, масове незадоволення громадян щодо соціальних проблем, які найбільше хвилюють суспільство. До цього належить усе, що пов'язане з економічними кризами, погіршенням умов життя, а також виявами соціальної нерівності, несправедливості, різного роду дискримінації. Політичні евфемізми також мотивуються бажанням виправдати такі негативні явища чи дії, які викликають найбільший соціальний осуд, наприклад, насильницька смерть. Саме тому евфемізми на позначення воєнних дій і збройних конфліктів складають значну групу політичних евфемізмів [119, с. 60–64].

2. Наступною ознакою політичних евфемізмів вважається наявність ціннісних доміант. Е. Шейгал стверджує, що вживання політичного евфемізму дозволяє висвітити «антицінності», визначити координати соціального зла. Так у політичному дискурсі евфемізуються найменування таких явищ, про які на пряму говорити незручно, соромно, оскільки вони являють собою «відхід від кодексу цінностей». Виникнення евфемізму може також бути мотивовано цінностями, специфічними для певної національної культури [196, с. 186].

3. Принцип лозунговості полягає в тому, що політичні евфемізми за своєю природою є певного роду лозунгованими словами (політичними афективами). Наприклад, вирази типу *strategic interests*, *national interests* з

однієї сторони апелюють до безумовних, вищих цінностей, а з іншої – являють собою ефективний спосіб маніпуляції, оскільки потужна афективна складова таких виразів блокує раціонально-критичне сприйняття дійсності та перешкоджає їй адекватному розумінню [119, с. 64]. Таку «магію слів» відносять до прийомів мовної демагогії, оскільки вона ізолює адресата від суті повідомлення. У політичній комунікації мають місце і випадки повного виходу за межі вихідного значення, унаслідок чого номінація результату позначає щось прямо протилежне суті денотата [170].

4. Діалектична природа евфемізмів проявляється в тому, що з однієї сторони евфемізми камуфлюють суть явища, з іншої – номінація, отримана в результаті евфемістичного перейменування, залишається зрозумілою для адресатів як позначення того ж референта. Тому, як зауважує Е. Шейгал, евфемізм повинен затемнювати небажані смислові складові, не виходячи із референційної сфери вихідного значення [196, с. 188]. Іншими словами, як пише Е. Чайка, при використанні евфемізма в пропаганді «всі знають про що йде мова, але значення наче відходить у тінь і завдяки цьому пом'якшується» [211, с. 266].

З точки зору когнітивної лінгвістики, відмова від прямої номінації означає спрямування категоризації в сторону віддалення від прототипу і розмивання референтного співвідношення [9]. Говто відбувається референційний зсув та зміщення прагматичного фокусу.

Прагматичний фокус вихідного значення утворюється в результаті актуалізації в складі мовної одиниці семи чи групи сем, які мотивують негативну оцінку. Наприклад, у значенні слова *bribery* прагматичний фокус складають семи «незаконність» і «примус» (*giving anything, esp. money to induce a person to do something illegal or wrong*) [196, с. 190]. Референційний зсув у процесі евфемістичного перейменування означає редукцію (виключення) цих сем або зміну їх статусу – зсув на периферію значення [135]. Отже, у результаті евфемістичної заміни *bribery* на *contribution*, (*useful expenditure* з вихідного найменування залишається тільки компонент «гроші»,

редукуються семи «незаконність» та «примус». Сміслова невизначеність евфемізму повністю нейтралізує негативну оцінку

Крайнім випадком референційного зсуву є повна підміна понять. Це коли при евфемістичному перейменуванні редукуються всі негативні компоненти і відбувається переключення негативного знаку на позитивний.

Вважається, що повна заміна денотата в процесі евфемізації в політичному дискурсі дозволяє говорити про те, що в такому випадку суть діалектичної природи евфемізму практично нівелюється. Р. Рейган, наприклад, надавав перевагу називати зброю масового ураження «Peacekeeper», що є явним викривленням реальності.

Девізом ВВС США є «Peace is Our Profession». Класичним прикладом повної зміни денотата при евфемістичному перейменуванні слід вважати перейменування в 1947 році Пентагона з воєнного міністерства (War Department) на Міністерство оборони (Defense Department) [196, с. 188].

5. Однією з найважливіших ознак евфемістичного перейменування в політичному дискурсі є здатність політичних евфемізмів формувати базову семіотичну опозицію «свій – чужий». Політичний евфемізм згідно з концепцією Т. ван Дейка визначається засобом реалізації стратегії позитивної

самопрезентації, яка полягає в гіперболізації своїх позитивних дій і евфемізації своїх поганих дій та характеристик («свої» не можуть бути дуже поганими) [61].

Н. Хомський стверджує, що характер політичної оцінки дій протилежних сторін залежить від того, якої позиції притримується та сторона, що виступає – кого вона вважає «своїми», а кого «чужими». Дії чужих зазвичай характеризують за допомогою прямого дисфемізма, проте аналогічним діям «своїх», що призводять навіть до трагічніших наслідків, надається досить м'яка евфемістична кваліфікація. Це дає змогу говорити про наявність подвійного стандарту [27, с. 618].

Розглядаючи події в Іраку Е. Кірська робить висновок, що одні й ті ж події висвітлювані англо- і російськомовними ЗМІ, постають перед

адресатами з різних точок зору. Наприклад, війна в Іраку в російськомовних ЗМІ трактується як военный конфликт, военное вторжение, военное вмешательство, а в західних ЗМІ – як reassembling operation, humanitarian operation, liberation та ін. [91, с. 64].

А. Ю. Міроніна вважає, що до вищеперелічених ознак політичних евфемізмів ще слід додати здатність евфемізму виступати засобом реалізації стратегії ухилення від істини в політичному дискурсі [119, с. 68]. Політична евфемія як засіб реалізації стратегії відхилення від істини широко застосовується в сучасному політичному дискурсі для згладжування гострих моментів у різних сферах соціально-політичного життя суспільства, тому що являє собою видозмінений спосіб репрезентації інформації з метою досягнення того або іншого комунікативного ефекту. Основне призначення політичної евфемії (політичних евфемізмів) – це маніпулювання свідомістю людини, і політичний дискурс найбільш пристосований для прикрашання дійсності [68, с. 93].

Щоб підтвердити думку, що політичні евфемізми не просто підсолоджують неприємні події, але намірено змінюють правильне сприйняття реальності адресатом, у результаті чого мова перестає відображати справжню реальність, стає викривленою, брехливою і вірогідною [118, с. 192], проаналізуємо вживання евфемістичної фрази error of judgment (lie), яка з'являється у такій цитаті:

—Rick Tyler is a good man,|| Cruz said. —This was a grave error of judgment.

It turned out the news story he sent around was false... ||

The New York Times 22/02/2016).

Евфемізм error of judgment є тим випадком, який К. Аллан та К. Барідж називають певною мірою «обманним» евфемізмом [23, с. 9], оскільки політик намагається бути не так невічливим, як зменшити обурення та різку негативну реакцію адресатів на брехню. Так зменшується відповідальність та вуалізується негідна поведінка колеги по партії, поширення неправдивого факту трактується як несвідома помилкова дія. Прикметник grave не підсилює

негідність вчинку, а наголошує на помилці, що викликає асоціації з неусвідомленістю та ненавмисністю дій.

Таким чином втілюється маніпуляція свідомістю, відбувається підміна понять, тобто прихований вплив на когнітивну і поведінкову діяльність адресата за допомогою мовних явищ [165, с. 177]. Термін «маніпуляція»

метафоричний і у своєму прямому значенні визначається як складний прийом, складні дії над чимось при роботі руками, вчинені з будь-якою метою. У соціально-психологічному контексті маніпуляція придбала новий об'єкт –

людину – і принципово придбала нові способи здійснення дій [189, с. 50],

тобто мову та різні мовні засоби, зокрема вживання евфемізмів. За допомогою мови можна маніпулювати людською свідомістю і схилити народ до співпраці в справі його власного гноблення [149].

Визначають дві основні ознаки маніпуляції:

1) прихований характер впливу маніпулятора: маніпулятивний вплив визначається як прихована трансакція, неявне спонукання, приховане програмування особистого ставлення. При цьому в адресата зберігається ілюзія самостійності рішень і дій;

2) використання різного виду спотворень дійсності [189, с. 51].

Здатність евфемізмів маніпулювати адресатом визначається таким факторами:

– евфемізми приховують істину сутність явища за рахунок створення нейтральної або позитивної конотації;

– адресат зазвичай не встигає вичленувати евфемізми з контексту осмислити їх, оскільки велика кількість інформації в сучасному соціум ускладнює орієнтацію в мовному матеріалі та його критичну оцінку;

– щоб надати чомусь статус евфемізму, треба ідентифікувати татуйований денотат, що ховається за цим словом, інакше евфемізм не буде «розпізнано»;

– незначна частина адресатів знайома з цим лінгвістичним явищем; не знаючи суті явища, неможливо зрозуміти, як здійснюється маніпулятивний вплив;

– для евфемізмів властиве навмисне спотворення істини, що і є однією з ознак маніпулювання свідомістю і поведінкою адресата [18, с. 2].

У прагматичному плані евфемія пов'язується з порушенням максимуму дії (чіткості й ясності викладу). Р. Дентон і Г. Вудварт політичну евфемізацію пов'язують із поняттям містифікації, що постає як використання номінацій, які ускладнюють здатність усвідомлювати суть політичних подій, занурюючи опис подій у словесний «туман» (цит за [170]). Політичні евфемізми відволікають увагу від негативних економічних факторів, їхнє вживання також спрямоване на прикриття антигуманної політики держави, особливо агресивних воєнних дій [53, с. 70].

Отже, політичні евфемізми в політичному дискурсі є ефективними засобами мовного впливу, тому що дають можливість змінити емоційний тон, акцент повідомлення, не змінюючи його зміст. Основними мотивами евфемізації сучасного англomовного політичного дискурсу США є, по-перше, необхідність дотримання правил політкоректності, що існують в суспільстві і відображаються в сучасній ідеології західної демократії; по-друге, у прагненні уникнути суцільного резонансу, масових збурень, конфліктів, створюючи в співрозмовника відчуття комунікативного комфорту, тощо; по-третє, у камуфлюванні об'єктивної реальності, підміні тих або інших понять і термінів, завуалюванні негативних явищ або наслідків непривабливих політичних та економічних заходів, приховуванні правдивої інформації. Евфемізація дозволяє уряду країни звільнитися від відповідальності за рахунок вживання абстрактної лексики [68, с. 93]. Так політичні евфемізми як одні з основних елементів політичного дискурсу створюють цілеспрямований вплив на адресата і мають ідеологічний характер. Це інструмент у руках політиків, за допомогою якого вони намагаються передати свої цінні та ідеї учасникам комунікації [165, с. 179].

Вживання ефемізмів у політичному дискурсі спричинене не лише соціальнокультурними, моральноетичними та естетичноконвенціональними нормами суспільства. Політичні ефемізми є важливою комунікативною стратегією, мета якої – приховати, замаскувати, прикрасити чи показати в кращому світлі політичну дійсність, уникнути порушень усталених суспільних норм, а також вплинути на свідомість, поведінку та вчинки адресата з метою політичного лідерства [1, с. 27].

2.2 Політичний дискурс як середовище функціонування ефемізмів

Світ політичного охоплює широкий діапазон явищ: у нього входять політичні спільноти людей, політичні суб'єкти (агенти), інститути та організації, нормативні підсистеми, традиції та ритуали, методи політичної діяльності, політична культура та ідеологія, засоби інформації тощо. Усі елементи поля політики, так чи інакше опосередковані дискурсом, відображаються в дискурсі, реалізуються через дискурс: вони або складають власне предмет спілкування (його референційний аспект), або виступають в якості елементів прагматичного контексту, у тому числі й прагматичних пресумозицій. Унаслідок прозорості кордонів дискурсу нерідко відбувається накладення характеристик різних видів дискурсу в одному тексті, наприклад, інтерв'ю з політологом поєднує елементи масмедіа, наукового та політичного дискурсів [13, с. 37].

Є. І. Шейгал зводить лінгвістичні підходи до вивчення політичного дискурсу до трьох основних типів – описативного (риторичний аналіз мовної поведінки політиків), критичного (виявлення соціальної нерівності, вираженої в дискурсі) та когнітивного (аналіз фреймів та концептів політичного дискурсу) [87, с. 233]. Саме ж поняття дискурсу не має однозначного та конкретного трактування, існує багато версій щодо його визначення. Г. Кук говорить про дискурс як про єдність і взаємодію текету і

контексту. Контекст розглядається дуже широко і включає лінгвальні, екстралінгвальні та прагматичні параметри [220, с. 4]. Т. ван Дейк висунув гіпотезу, що дискурс є комунікативним явищем, складовою якого є ще й соціальний контекст, тобто надання інформації про учасників комунікації та процеси сприйняття повідомлення (цит за [33]).

У нашому дослідженні ми опираємося на визначення Р. А. Попова, який стверджує, що дискурс як вид мовної комунікації, орієнтований на обговорення й обґрунтування будь-яких аспектів дій, думок і висловлювань її учасників. Під ним також розуміють фрагменти дійсності, що мають часову довжину, логіку розгортання (сюжет) і являють собою закінчений твір, сформований на основі організації смислів (закінчений «твір», наприклад, у вигляді тексту) з використанням смислового коду (словника тощо) [149].

Вважається, що сама мова є політично наперед навантаженою. Таке суспільно-політичне навантаження – необхідна умова формування колективного публічного дискурсу. Крім того, мова як посередник між думкою і дією – завжди була найважливішим чинником встановлення політичного тиску, економічної і соціальної дискримінації [44, с. 199].

Твердження про те, що політичний дискурс може впливати на політичне мислення, набуло широкої популярності перш за все завдяки творам Дж. Оруелма та його послідовників [149]. Політичний дискурс став предметом особливої та навіть прискіпливої уваги лінгвістів саме в той період, коли політична комунікація набула рис засобу маніпулювання свідомістю [33].

Питання про значущість мовлення є політичним за визначенням, оскільки саме мовлення робить людину політичною істотою [149]. З усіх форм діяльності, необхідних для людських співтовариств і в них представлених, тільки дві вважалися політичними і становили те, що Арістотель називав *bios politikos*, а саме: дія *praxis* і мовлення *lexis*, з яких виростає вся галузь справ людських [5].

Суспільне призначення політичного дискурсу полягає в тому, щоб навіяти адресатам необхідність «політично правильних» дій та оцінок. Тобто,

метою політичного дискурсу є не опис, а створення ґрунту для переконання адресатів, спонування до дії. Мова політичного дискурсу насичена символами, а успіх і ефективність визначається тим, наскільки ці символи співзвучні з масовою свідомістю [147, с. 57]. Тобто мова є основним засобом політичних лідерів, вони направляють мислення слухачів у потрібне для них русло та підводять адресатів до потрібного їм висновку. Політики ретельно працюють над своєю мовою, адже тривалість їхнього служіння народу залежить від їхнього вміння переконувати людей в тому, що вони надають велику послугу для них та ще й працюють на волонтерських засадах. Мова – це не тільки засіб спілкування, а й засіб насадження ідеології, створення ілюзій, засіб впливу та маніпуляції.

Не припиняються дискусії стосовно того, чим же полем наукової діяльності є політичний дискурс: політологів чи лінгвістів? Вважається, що обох. Політологія концентрує увагу на мисленні політиків та їх схильності до маніпулювання свідомістю електорату, а лінгвістика цікавиться мовною поведінкою політиків, механізмами створення політичних текстів, різних алюзивних стратегій. Як наслідок, виникла нова галузь дослідження цієї сфери – політична лінгвістика [33].

Поняття політичного дискурсу часто використовується поряд, а інколи і синонімічно з такими поняттями як політична комунікація, нелітичне красномовство, мова політики, мовна поведінка політиків, політична мова.

Однак деякі науковці зазначають, що необхідне уточнення самого поняття політичного дискурсу, адже у багатьох роботах він трактується надто широко [53, с.67].

На сьогодні єдиного розуміння "політичного дискурсу" також не існує. Дослідники навіть пропонують не намагатися дати визначення тому, що вже й так одержало трактування, здобуло визнання та закріпилося в різних галузях наукового знання.

Політичний дискурс визначається як сукупність смислів, когнітивних та ціннісних значень, що є основою політичної культури суспільства, охоплює

всі форми комунікативної активності людини, її рефлексію щодо політичного світу та своєї ролі в ньому, а також культурні артефакти, реалізовані у функціональній політичній символіці. Це поняття також охоплює інституційні й неінституційні (особистісно орієнтовані) форми спілкування, у яких суб'єкт, адресат або зміст спілкування належать до сфери політики. Семіотичний простір політичного дискурсу охоплює всі типи знаків, зорієнтованих на обслуговування сфери політичної комунікації, тезаурус прецедентних висловлювань і текстів, набір мовленнєвих дій і жанрів, специфічних для політичного спілкування [175, с. 165].

Ю. С. Степанов розуміє політичний дискурс як особливе використання мови для вираження особливої ментальності та особливої ідеології. Особливістю політичного дискурсу на думку Ю. С. Степанова, є активізація деяких рис мови і, врешті-решт, особлива граматики та лексики (цит за [13, с. 34]).

Російський дослідник А. П. Чудинов пропонує до політичного дискурсу включати всі наявні у свідомості оратора та слухача (який пише і читає) компоненти, здатні впливати на творення й сприйняття мови: інші тексти, зміст яких враховується автором і адресатом цього тексту, політичні погляди автора і його завдання у створенні тексту, політичну ситуацію, в якій створюється і «живе» цей текст, репутацію видання, у якому він публікується. На створення тексту та на адресата впливають мовні, культурні, соціально-економічні, політичні, національні та інші чинники. Якщо текст – це поняття власне лінгвістичне, то дискурс – лінгвосоціальне, яке повинне досліджуватися лінгвокультурологією, соціолінгвістикою, політичною лінгвістикою [190].

Є.І. Шейгал трактує політичний дискурс як інституційне спілкування, яке на відміну від особистісно орієнтованого використовує систему професійно орієнтованих знаків, тобто володіє особистою підмовою (лексикою, фразеологією та пареміологією) (цит. за [87, с. 233]). Є.І. Шейгал також вказує, що будь-який матеріал, у якому йдеться про політику, слід

називати «політичним дискурсом» (цит. за [159, с. 204]). Г. П. Баран визначає політичний дискурс як складну мисленнєво-комунікативну діяльність, яка є сукупністю процесу й результату, і включає як позалінгвальний, так і власне лінгвальний аспекти та зорієнтована не стільки на передачу інформації політичного характеру, скільки на здійснення перлокутивного впливу на електорат (переконання, перетягування на свою сторону, спонукання до дії) через реалізацію відповідних стратегій і тактик [13, с. 38].

Так із вищенаведених визначень можемо зробити узагальнення, що політичний дискурс може трактуватися як будь-яке мовленнєве утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких корелюють зі сферою політики, а також як такий, що спрямований на досягнення влади. Ауже політика є цілеспрямованою діяльністю у сфері взаємовідносин між різними суб'єктами суспільного життя, безпосередньо пов'язаною з боротьбою за здобуття та утримання влади [147, с. 55].

Отже, дискурс слугить інструментом боротьби за владу конфліктуючих сил та інтересів. Оскільки політичний дискурс відображає боротьбу за владу, це зумовлює особливості комунікативних дій, основою яких є прагнення впливати на інтелектуальну, вольову та емоційну сфери адресата [53, с. 68].

Тож у політичному дискурсі навмисне використовуються такі аргументаційні моделі, які насамперед впливають не на розум людини, а на її почуття (адресант звертається до традицій, загальновідомих авторитетів, до соціокультурних цінностей, історичних прикладів тощо) [147, с. 57].

Успішними політиками є ті, які звертаються до когнітивної (пізнавальної) та емоційної здатності, влучно їх поєднують, розповідаючи в результаті правдоподібні історії [214, с. 11].

Системотворчими ознаками політичного дискурсу є інституційність, специфічна інформативність, змістова невизначеність, фантомність, езотеричність, особлива роль фактору масмедіа, диктанційність і авторитарність, театральність, динамічність. Розглядаючи функції політичного дискурсу, С.І. Шейгал доводить, що для цього типу спілкування

базовою є інструментальна функція – боротьба за владу, актуальні також регулятивна, референтна та магічна функції [195, с. 70]. Ще однією з важливих функцій політичного дискурсу, яка виокремлює його із загального мовного контексту, вважається функція переконання. На думку П. Б. Паршина, «будь-який текст впливає на свідомість адресата з семіотичної точки зору. Але для політичного тексту мовленнєвий вплив є основною метою комунікації, на досягнення якої орієнтується вибір лінгвістичних засобів» [149]. Враховуючи вищесказане та опираючись на твердження про те, що комунікацію робить «політичною» не джерело повідомлення, а його зміст і мета, зазначимо, що в кінцевому результаті відмінність політичної мови від буденної полягає не у використанні якихось особливих формальних засобів, а в такому співвідношенні між знаком (словом) і значенням, при якому звичні одиниці мови набувають незвичної інтерпретації [35].

Отже, є всі підстави вважати тенденцію до евфемізації однією з прагматичних закономірностей функціонування політичної мови, оскільки саме евфемізація є стратегією вуалювання, загумовування небажаної інформації, що дає змогу зробити менш очевидними неприємні факти [170].

Дослідження специфіки евфемізму як мовної одиниці показує, що евфемізація мови може використовуватися не тільки з причини тактовного ставлення до співрозмовника, а й для маніпулювання адресатами [18, с. 3].

На думку Д. Кристала, саме політичний дискурс, поряд із рекламним, найбільш придатний для того, щоб прикрашати дійсність і приховувати справжній стан справ, оскільки ті комунікативні завдання, які стоять перед політиками, неможливо вирішити, використовуючи лише прямі номінації, без натяків, недомовленостей, завуалювання. Основна мета адресанта при евфемізації свого мовлення в політичних і соціальних відносинах – це прагнення уникати комунікативних конфліктів і невдач, не створювати у співрозмовника відчуття комунікативного дискомфорту [225].

Аналізуючи інтенціональні властивості політичного дискурсу, Є.І. Шейгал моделює викривлення інформації у вигляді двох шкал, що

перетинаються: 1) повідомлення про факт – недомовка (часткове замовчування) – повне замовчування (приховування інформації); 2) правда (повна відповідність із фактами) – часткове викривлення – відверта брехня (повне викривлення) [195, с. 191]. Для політичного дискурсу властивий мовленнєвий акт спростування /викриття брехні, у структуру якого входить обов'язковий компонент (констатація самого факту брехні) і факультативні компоненти (докази недостовірності інформації і вказівки на мотиви використання недостовірної інформації) [87, с. 236].

У сучасних умовах дедалі більшого розвитку набувають найрізноманітніші способи та засоби евфемізації, які торкаються соціально значущих тем, сфери діяльності людини, її стосунків з іншими людьми, із суспільством, владою. Водночас евфемізми виступають у ролі дуже зручного інструменту маніпулювання, оскільки мають настільки широке значення, що ними можна замаскувати будь-яке, найнепривабливіше діяння [170].

Підсумовуючи варіанти евфемістичного перейменування денотата, С.І. Шейгал визначає найрозповсюдженіші моделі зміщення прагматичного фокусу: аморальна дія – благородний мотив; несприятливі наслідки – поважна причина; примус – вільний вибір; насильство – природній хід подій та ін.

Основними напрямками евфемізації в політичному дискурсі є перекодування із заміною оціночного знаку, зниження категоричності констатації факту, збільшення референційної невизначеності [87, с. 236].

Спостерігається конфлікт смислів, коли певне явище переконцептуалізовується через протилежний смисл. Отже, евфемізм здатен змінити хід мислення, направити його до присмніших асоціацій, тобто замінити негативний концепт позитивним, а іноді абсолютно протилежним до вихідного концепту.

При комунікації адресант не тільки відтворює інформацію, а й намагається досягти певної мети, тобто вплинути на адресата. Комунікативний вплив є не що інше як психологічний вплив одного комуніканта на іншого з метою зміни його поведінки. Учасники

комунікативного процесу піддаються інформаційно-психологічному впливу, що є специфічною формою соціальної активності одного індивіда (чи групи), спрямованої на психіку іншого індивіда чи групи, яка в довільній формі (тобто при навмисному впливі) виходить із певного мотиву і має на меті зміну або зміцнення поглядів, думок, відносин тощо [189, с. 47].

У політичному комунікативному просторі евфемізми широко використовуються в якості одного із засобів створення позитивного іміджу окремих політиків та цілих держав. Добре відомо, що політичний лідер повинен відповідати цілому ряду вимог, які співзвучні з уявленнями громадськості про державного діяча. Виникає стереотипне уявлення про політичного лідера: він повинен бути чесною, широчу, розумною, компетентною, динамічною, впевненою в собі, скромною людиною доброї волі, що любить окремих людей і суспільство в цілому. Отже, стереотип лідера виключає такі якості як пасивність, песимізм і відсутність достатніх фізичних сил для виконання державних функцій. Тому, коли лідеру не вистачає енергії і динамічності через вік чи фізичний стан, у політичному дискурсі широко застосовуються різноманітні евфемізми, що покликані «врятувати обличчя/репутацію» політичного діяча [85, с. 152].

Людське мислення здійснюється на основі систем мовної комунікації, ці системи допомагають конституювати як їх концептуальні світи, так і структури влади чи соціальні світи, із ними пов'язані. Концептуальні й соціальні світи є при цьому контекстами один одного. Метою політичної комунікації є також зміна уявлень адресата про політичну реальність, свого роду «переконцептуалізація» політичного світу [159]. Одними з найважливіших засобів такої переконцептуалізації є концептуальна метафора та концептуальна метонімія, які дозволяють або виокремити який-небудь аспект проблеми, зробити його більш значущим, або, навпаки, відвернути від нього вплив суспільства, показати якийсь варіант розвитку подій як абсолютно неможливий.

Масштабна деспеціалізація в політичній комунікації пов'язана з тим, що політика – єдина професійна сфера, спілкування в якій зорієнтоване на масового адресата. Політична комунікація не просто опосередкована Інтернет-засобами та засобами масової інформації (далі ЗМІ), але ЗМІ та Інтернет фактично є основним середовищем її існування, внаслідок чого мова політики виявляється позбавленою властивості корпоративності, притаманної спеціалізованій мові [13, с. 35].

Висновки до розділу 2

Отже, до політичного дискурсу можна зарахувати публічні виступи політиків, заяви політиків, політичних оглядачів та коментаторів, публікації у ЗМІ, матеріали спеціалізованих видань, що мають справу з різними аспектами політики. Враховується, перш за все, те, що основною функцією політичного дискурсу є функція впливу за допомогою мовлення, а лінгвістів цікавить те, які мовні та мовленнєві засоби використовуються для нав'язування політичних уявлень [159, с. 208]. Самою своєю суттю політичний дискурс є когнітивним, тобто таким, що має справу з передачею знань, з оперуванням знаннями особливого роду і, головне, зі створенням нових знань [149]. Саме тому явище евфемії є таким поширеним у мові політиків, адже евфемізм як результат вторинної номінації може створювати новий покращений смисл. У політичному дискурсі наголос робиться на ідеологізації мови, функції конструювання або реконструювання мовної реальності часто за допомогою міфів [53, с. 69]. Для будь-якого політика є необхідним правильно розташувати, компоновати мовні одиниці, отож політичні евфемізми відіграють вагому роль у правильному конструюванні політичного мовлення відповідно до прагматичних настанов комунікації [175, с. 167].

РОЗДІЛ 3.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА РЕАЛІЗАЦІЯ ЕВФЕМІЗМІВ

НУВБІП України

3.1 Техніки перекладу евфемістичних одиниць (на матеріалі англійської та української мов)

НУВБІП України

Алгоритм міжкультурного спілкування можна представити так:

учасники спілкування володіють однією з рідних мов опонентів або ж використовують мову-медіатор для знаходження взаєморозуміння і консенсусу. Перекладач, який обізнаний з культурами обох сторін комунікації, має змогу зменшити шанси виникнення непорозумінь між учасниками міжкультурного діалогу.

НУВБІП України

Кожне слово, окрім основного значення, що фіксують словники, може передавати додаткові значення. Це стосується полісемантичних та сленгових лексем, а також евфемістичних конструкцій, чия зовнішня форма часто не відповідає внутрішньому змісту [25, с. 2]. Конотації слів різняться в різних культурах [25, с. 3], тому завданням перекладача є максимально можлива

НУВБІП України

адаптація тексту та підбір адекватних еквівалентів для передачі змісту повідомлення. Перекладач не повинен просто трансформувати знакову систему тексту оригіналу в системні рамки мови тексту перекладу (тобто перекласти буквально), а також зобов'язаний звернути увагу на культурні чинники, які впливають на природність та правильність перекладу повідомлення.

НУВБІП України

Для перекладу евфемістичних конструкцій перекладачі зазвичай послуговуються такими методиками:

НУВБІП України

1) Пряма передача таких структур з мови оригіналу мовою перекладу.

2) Непряме вираження цих структур за допомогою підбору

НУВБІП України

еквівалентних евфемістичних конструкцій.

3) Нівелювання евфемістичності висловлювання та передача смислу прямими відповідниками з підвищеною експресивною забарвленістю.

4) Опущення евфемістичних одиниць у процесі перекладу [25, с. 8].

Перекладач може комбінувати ці методики залежно від контексту повідомлення.

Буквальна або формальна еквівалентність як стратегія перекладу може бути застосована для втілення евфемізмів мовою перекладу. Ця стратегія перекладу буде дієвою якщо формулювання евфемізмів співпадає або схоже у парі мов. Так, наприклад, доволі адекватно буде перекласти *"went to Heaven"* як «пішов/відправився на небеса» або ж *"is in a better place"* як «у кращому місці», оскільки як англійська, так і українська культура використовує схожий

метафористичний образ для передачі смерті. Однак прямий переклад не можна застосувати до одиниці *"mutilated"*, яка означає «покалічений» у загальному сенсі та «кастрований» в евфемістичному. Словосполучення *"youth-oriented merchandise"* поза межами контексту можна перекласти прямо як «продукція, орієнтована на молодь», але, якщо у певному контексті, воно набуває значення «атрибутів для прийому наркотиків» (наприклад, трубка для куріння коноплі) стає евфемістичним.

Розглянемо приклад перекладу евфемістичних смислів у творі В.

Шекспіра «Приборкання норвливої» (*"The Taming of the Shrew"*). У поданому фрагменті присутній елемент *"to dance bare-foot"*, який буквально перекладається «танцювати босоніж», однак є застарілим позначенням ситуації, коли старша сестра залишається незаміжня на момент весілля своєї молодшої сестри має танцювати босоніж через забобон і страх залишитися без чоловіка [38, с. 186]:

You bear me, Father, but you never hear me.

She is your treasure, she must have a husband;

I must dance barefoot on her wedding day

And for your love to her lead apes in hell [45].

В українському варіанті перекладу Ю.Лісняк виступає зберегти метафористичність евфемізаційного вислову, при цьому його внутрішній, тобто культурний, смисл залишається зрозумілим для адресата, тому читачі

можуть зрозуміти почуття Катерини (для більш детального розуміння можна було додати перекладацьку нотатку з описом забобону).

То вже й цього мені не вільно? Бачу,

Вона ваш скарб, їй мужа треба дати,

Я ж муситиму танцювати боса

У неї на весіллі — і померти

В старих дівках. Не говоріть до мене [19].

Стратегія підбору динамічного чи функціонального відповідника дозволяє відтворити комунікативні аспекти евфемізму, вжитого в оригіналі, та проявити той самий ефект для реципієнтів повідомлення. Цей метод слід застосовувати тоді, коли для тексту перекладу важливо зберегти такий же вплив евфемістичної одиниці: він спонукає перекладача розкрити металінгвістичні риси евфемістичних конструкцій.

Евфемізм деколи краще перекласти конотативно, тобто зберігаючи внутрішню, а не зовнішню форму презентації. Перекладач може використовувати конотативну еквівалентність для декодування евфемізаційного вислову. Перекладач може також підібрати метафористичний відповідник або будь-який інший (залежно від того, як був сформований евфемізм в оригінальному повідомленні) для компенсаційного ефекту та додавання схожого стилістичного настрою в текст перекладу. Прикладом подібної трансформації може слугувати передача фрази “temporary negative cash flow”, яка використовується на позначення поганого фінансового положення, у формі «фінанси співають романси», «вітер свистить у кишенях», «сидіти без копійки», тощо.

Стратегія упущення використовується перекладачем тоді, коли вище зазначені трансформації будуть невдалими і негативно вплинуть на стилістику тексту. Ще одним можливим варіантом застосування даної техніки є самостійний відбір перекладачем більш важливих евфемізмів у реченні, якщо автор надмірно їх вживає. Тут необхідно бути обачними, оскільки надмірне вживання евфемізмів може бути для створення комічного ефекту, тому слід

звертати увагу не тільки на контекст та екстралінгвістичні риси тексту, але й на саму аудиторію, для якої створюється переклад тексту, і з огляду на це підбирати релевантний та доцільний варіант реалізації евфемізаційних конструкцій у перекладі.

Незалежно від того, яку стратегію для передачі евфемізмів буде обрано перекладачем, зрозуміло, що для досягнення адекватності тексту перекладу перекладачеві необхідно провести ретельну підготовчу роботу, досліджуючи культурні та моральні особливості того чи іншого народу, особливості їхнього способу життя, етнографічні реалії в діяхронічній та синхронічній перспективі.

Як і інші мовні феномени, евфемізми є одним з перекладацьких труднощів, особливо якщо мова йде про переклад ресурсів медійного дискурсу, який може надавати як чисто візуальні, так і аудіо- та аудіо-візуальні тексти для обробки. У таких випадках, окрім навичок, необхідних для роботи з текстами, перекладач має бути технічно підкованим і розумітися на нормах оформлення субтитрів, потреб дублювання, тощо.

У випадку з перекладом аудіо-візуальних матеріалів, для забезпечення максимального імпорту закладених в тексті оригіналу комунікативних інтенцій перекладач використовує різні канали інформації, які можуть як полегшити, так і ускладнити роботу над інтерпретацією повідомлення. Так, наприклад, візуальні ефекти можуть допомогти перекладачеві суцільно розкрити евфемістичних конструкцій тексту, а фонові голоси можуть завадити йому отримати повний спектр інформації з аудіо-візуального матеріалу для перекладу.

При цьому важливо також зауважити, що перекладач має розрізняти навмисну та ненавмисну евфемізацію тексту. У випадку з навмисною евфемізацією, її використання спрямоване на досягнення певної авторської інтенції, певного прагматичного ефекту. Звісно, багато чого залежить від розуміння тексту перекладачем, його методів інтерпретації та його розуміння потреб та інтересів аудиторії реципієнтів.

Отже, перекладачі, володіючи мовами оригіналу та перекладу, повинні зосереджуватися не тільки на внутрішніх характеристиках тексту, але й екстралінгвістичних культурних чинниках. Оскільки вони впливають на підбір лексики та інших засобів вираження думки (наприклад, граматичні конструкції, тощо). Їхнім завданням є усвідомлювати культурні відмінності та грамотно їх передавати. За допомогою таких знань перекладач визначає рівень імпліцитності та експліцитності суперечливих висловлювань та підбирає належні методи їхньої передачі. Також ж фонові знання екстралінгвістичного рівня необхідні для правильної інтерпретації сенсу повідомлення, особливо коли мова йде про передачу двозначних одиниць.

Міжкультурна комунікативна компетентність є обов'язковою для кожного сучасного перекладача, оскільки дозволяє йому інтерпретувати багаторівневі різнопланові тексти, підтримуючи між учасниками комунікації різних культур певний рівень взаєморозуміння та прихильності.

3.2 Евфемізм як складова теоретичних та практичних занять з іноземної мови

При вивченні іноземної мови вивчення культури та традицій цього народу розуміється як важливий етап розуміння специфіки мови. Для того, аби вміти вільно говорити іноземною мовою, слід навчитися нею думати. Аби досягти такого рівня володіння мовою, необхідно не просто заучувати кліше та граматичні правила, а розуміти, якими образами інша культура мислить. Таким чином, звучання вашої думки іноземною мовою буде природнім.

Попередні результати роботи дають можливість зробити висновок, що знання сфер евфемізації та її проявів допомагає ліпше знатися на мовних тенденціях та хвилях розвитку мови, дізнатися, які теми є табу для іншої культури, а які навпаки прийнято обговорювати відкрито.

Даний аспект вивчення мови слід брати до уваги і під час розробки викладацьких матеріалів як на заняттях іноземної мови, так і на заняттях з практики перекладу.

З огляду на прагматичні особливості евфемізмів, ці одиниці можна використовувати прямо і непрямо. Якщо більш детально розглядати непрямі техніки використання евфемізмів на заняттях, то їхньою метою буде встановлення контакту зі студентами та підтримка дружніх відносин. Використання деяких технік евфемізаційного мовлення дозволить викладачеві залишатися на одному боці зі студентами, не перетворюючись на їхніх ворогів навіть під час конфліктів.

По-перше, викладач може ставити запитання своїм студентам, використовуючи граматичні особливості формування евфемізмів для підвищення рівня їхньої вмотивованості, а також для підтримання дружельної атмосфери взаємоповаги на заняттях. Така постановка запитань може провокувати студентів активніше відповідати на запитання викладача, що покращить успішність студентів. Також цей підхід є універсальним і дозволить знайти спільну мову з різними студентами, особливо якщо вони походять з різних країн чи культур [17].

По-друге, використання евфемістичних конструкцій може стати однією з рис ввічливого виправлення помилок студентів [24]. З одного боку, це доволі делікатна тема: студенти, особливо на молодших курсах, порівнюють власні здібності одне з одним, тому крайне важливо зберегти баланс — вказати на помилку студентів та попередити виникнення конфліктів через успішність чи неуспішність студентів. З іншого боку, коли студент знає, що і де зробив неправильно чи не досить старанно/гарно, він має всі карти на руках для виправлення допущених помилок і буде уникати їх у майбутньому. У будь-якому випадку, студент має право на адекватне оцінювання своєї роботи, а цей процес завжди супроводжується коригуванням помилок чи неточностей, якщо вони наявні.

По-третє, коментування процесу виконання завдань з використанням певних евфемістичних зворотів дозволить проявляти однакове ставлення до студентів та впливати на почуття студентів обережно, без жодних образ, які можуть негативно вплинути не тільки на взаємовідносини між студентом та викладачем, але й на атмосферу в колективі в цілому.

Цікавим методом покращення компетентностей студентів може бути використання вправ на переклад/аналіз/інтерпретацію евфемістичних одиниць (у контексті чи окремо) на заняттях з іноземної мови та заняттях з практики перекладу. Такі специфічні завдання дозволять перевірити навички та вміння студентів у неординарній ситуації, а також надасть студентам поглянути на процес перекладу під іншим кутом. Оскільки процес перекладу евфемістичних одиниць вимагає не тільки зосередженості, але й попередньої підготовки та дослідження як мовних, так і культурних особливостей, включає в себе роботу зі словниками, то це дозволить одночасно розвивати кілька компетенцій студентів та «прокачати» їхню здатність обробляти великі об'єми інформації, що є немало важливою рисою для сучасної людини.

На думку Т. К. Комарницької, фахівець з іноземних мов має отримати наступні такі види компетентностей, як *особистісна* (її роль у розумінні власної значущості, своїх плюсів та мінусів, а також розуміння своїх якостей у якості наставника), *соціальна* (суть даної компетенції у представленні інтересів свого фаху на освітній арені міського, обласного та загальнодержавного рівнів), *спеціальна* (включає в себе мовну та філологічну компетенції), *дидактично-методична* (роль даної компетенції полягає у володінні навичок ведення успішного діалогу та розумінні принципів дидактики XXI століття з огляду на нову освітню доктрину в Україні та особливостей систем освіти у світі) [9, с. 162].

Найбільш продуктивним методом уведення евфемізмів у навчальний процес є завдання для роботи з текстом. Вони можуть бути як автентичними, так і спеціально-розробленими. Вибір складності залежить від компетентності та досвідченості студентів. Слід зауважити, що при роботі з автентичними

текстами рівень складнощів інших рівнів (наприклад, заплутаність граматичних конструкцій, тощо) має бути мінімізованим, оскільки основний фокус має бути зосереджений на знаходженні та тлумаченні евфемізаційних

одиниць. Після проходження стартового етапу овоєння даного виду лексики можливо комбінувати завдання і підвищувати рівень їхньої складності. Також

слід розглядати різні за тематикою тексти різних дискурсів, оскільки вони дозволять розкрити прагматичні особливості вживання евфемізмів.

Одним із можливих завдань для студентів може бути не тільки розпізнавання евфемістичних одиниць у тексті, але й знаходження тих слів та

виразів, які вони перефразували. При цьому можна додатково запропонувати

студентам розділити евфемізми на категорії з огляду на їхній вид утворення та сферу вживання. У даному випадку, можна або попередньо ознайомити

студентів з теоретичним матеріалом, або дозволити їм самостійно розібратися зі специфікою питання, а потім обговорити отримані результати.

Іншим прикладом підбору завдання на перевірку розуміння евфемізації для студентів може бути реорганізація речення/фрагменту/тексту з метою нівелювання наявності в ній евфемістичних одиниць. Це завдання також

допоможе збільшити синонімічну базу студентів, що особливо важливо при

вивченні іноземної мови [28, с. 10].

Для перевірки оволодіння студентами специфіки використання евфемістичних зворотів, також можна проводити усні опитування, мозкові

штурми, обговорення, дискусії, тощо. Вони допоможуть студентам подолати

комунікативний бар'єр і зроблять їхнє використання евфемізмів більш природним та звичним. Можна влаштовувати вправи-навпаки для тренування

навичок аудіювання та синхронного чи послідовного перекладу, коли особа або говорить евфемізовано, або прямо. Після цього слід порівняти отримані

результати та підбити підсумки заняття.

Отже, без сумніву, студентам філологічного профілю необхідно займатися роботою над вдосконаленням свого оперування нетрадиційної, двозначної та багатозначної лексики з мультипрагматичними властивостями.

Важливо розвивати фахові компетенції студентів, дотримуючись при цьому викладацьких норм і канонів. Для підтримання належного рівня зацікавленості серед студентів слід проводити як традиційні, так і нетрадиційні форми робіт, а також комбінувати вправи і проводити міждисциплінарні заняття для закріплення міжрівневих зв'язків між усіма компонентами та дисциплінами спеціальності. Таким чином, студенти будуть покращувати свої вміння будувати логічні зв'язки, мислити нестандартно, обробляти великі об'єми інформації та працювати з різними її джерелами, а також уміння аналізувати, критично ставитися до запропонованих вправ і завдань, тощо. «Евфемістична» компетенція дасть студентам можливість глибше зрозуміти та пізнати методи функціонування як іноземної, так і рідної мови, при цьому проводячи порівняльний аналіз, знаходячи аломорфні та ізоморфні характеристики, тощо.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі магістерської роботи ми запропонували способи практичної реалізації отриманих результатів першого та другого розділів, спрямовуючи фокус нашої уваги на потреби викладання іноземної мови для студентів фахових та нефахових спеціальностей. Також були розглянуті релевантні методи передачі евфемістичних одиниць при перекладі з англійської мови українською, які дозволяють зберегти прагматичні цілі тексту оригіналу та авторське бачення проблем та тематики, описаних у першоджерелі. При цьому були проаналізовані конкретні варіанти перекладу евфемістичних одиниць з урахуванням їхньої відповідності перекладацьким та мовно-стилістичним нормам, рівня їхньої еквівалентності та адекватності загалом.

Серед характерних ознак цих одиниць ми виділяємо наступне: їхнє практичне використання зумовлене екстралінгвістичними факторами через історичну, релігійну, соціальну, культурну чи моральну заборону/недоречність використання прямої номінації на позначення деяких

невід'ємних аспектів життя людини та соціуму зокрема. Дані евфемістичні елементи як мовна універсалия дозволяють знайти зв'язок між різними культурами у діакронічному розрізі. Люди висловлюються перифрастично через психологічно-інстинктивні інтенції (збереження ввічливого образу «Я»

у суспільстві, небажання обговорювати теми страху, гніву та інших основних негативно-забарвлених емоцій), а це в свою чергу призводить не тільки до емоційної близькості між представниками різних народів, але й до ідентичності мовних картин та концептосфер (що впливає на механізми утворення лексики в цілому).

У англomовній політичній сфері роль евфемізмів полягає в попередженні та подоланні проявів расизму чи будь-яких інших дискримінаційних процесів, тобто загалом можна виділити наступні групи евфемізмів: евфемізми на позначення хвороб та смерті, надприродних сил чи релігійних понять, частин людського тіла та різних процесів життєдіяльності, включно зі стосунками між чоловіками та жінками, субститути для економічної, військової, політичної сфери.

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

ВИСНОВКИ

НУБІП України

Під час проведеного дослідження ми дійшли таких висновків.

1. Евфемізми є засобами вторинної номінації з відносно позитивною конотацією, які значною мірою полегшують процес передачі неприємної інформації та вживаються для субституції соціально, психологічно чи політично неприйнятних прямих номінацій. Щоб стати евфемизмом, найменування має створювати асоціації у свідомості адресанта й адресата з предметом чи явищем більш позитивної оцінки, ніж денотат. Евфемізм набуває нових функцій та розширює свою сферу вживання.

Політичний дискурс відображає боротьбу за владу і це зумовлює особливості комунікативних дій, основою яких є прагнення впливати на інтелектуальну, вольову та емоційну сфери адресата. Оскільки метою політичного дискурсу є не опис, а створення ґрунту для переконання адресатів, спонукання до дії, у політичному дискурсі навмисне використовуються такі аргументаційні моделі, які, перш за все, впливають на когнітивну (пізнавальну) та емоційну здатності адресата. Саме одним із таких засобів у політичному дискурсі є евфемізм, оскільки він як одиниця вторинної номінації створює новий смисл, впливає на свідомість адресата, викликає покращені асоціації щодо негативних явищ і завуальовує певне ганебне політичне діяння. Політичним евфемизмом є будь-який евфемізм, що відповідає вищезгаданим ознакам, які виокремлює А. Міроніна.

2. Когнітивний аспект феномену евфемізації полягає в тому, що евфемізм є окремим випадком концептуальної деривації, меліоративний ефект якої досягається в результаті дії когнітивних механізмів концептуальної метафори, концептуальної метонімії та метафтонімії, які сприяють утворенню нових смислів і завуальовують небажаний денотат. На основі виявлених когнітивних механізмів, евфемізми в англійській політичній сфері поділяються на концептуально-метафоричні, концептуально-метонімічні та метонімічні евфемізми.

3. На основі застосування процедури ТКМ до визначення лінгвокогнітивних характеристик концептуально-метафоричних евфемізмів встановлено, що перенесення властивостей при концептуально-метафоричній евфемізації в англомовній політичній сфері відбувається з позитивної чи нейтральної сфери-джерела на негативну сферу-ціль. Тобто негативне політичне явище концептуалізується через позитивне, нейтральне чи таке, що не викликає соціального осуду. У результаті виокремлення концептуальних метафор, що закладені в основі евфемізмів, встановлено, що евфемістичний смисл утворюється на основі осмислення негативного політичного явища через позитивне чи принаймні нейтральне та встановлення аналогічного зв'язку між ними з подальшим перенесенням позитивних властивостей на негативні.

4. При застосуванні ТКІ із побудовою концептуальних мереж для лінгвокогнітивного аналізу концептуально-метафоричних евфемізмів виявлені приховані евфемістичні смисли, які є невидимими при аналізі із застосуванням тільки ТКМ. Завдяки ТКІ встановлено, що ці приховані евфемістичні смисли утворюються на стику семантично несумісних смислів.

Отже, позитивна конотація виникає при інтеграції певних логічно несумісних та семантично віддалених елементів знань, які в поєднанні із закріпленими концептуалізаціями утворюють новий евфемістичний смисл.

5. Проаналізувавши лінгвокогнітивні характеристики концептуально-метафоричних евфемізмів через призму ТКМ та ТКІ встановлено що негативні дії та особистісні якості політиків в англомовній політичній сфері евфемізуються на базі таких концептуальних метафор: POLITICS IS SPORT, COWARDICE IS ILLNESS, BRIBERY IS COURTESY, така концептуалізація сприяє виникненню покращених асоціацій щодо дій, які підривають репутацію політиків.

Евфемізація номінації «брехня» базується на концептуальних метафорах LIE IS EMBROIDERY, LIE IS CREATIVITY, LIE IS ARRANGEMENT OF INFORMATION, LIE IS MISTAKE, LIE IS TRUTH і призводить до зображення

фактів, невідповідних реальності, як цілком можливих, реальних, а іноді і правдивих, таким чином руйнується логічна межа між правдою та брехнею.

Концептуально-метафоричні евфемізми воєнної сфери базуються на таких концептуальних метафорах: WAR IS CLEANING, WAR IS BRINGING ORDER, WARFARE IS CURE, WAR IS DEFENSE/SECURITY, WAR IS PEACE, VICTIMS OF WAR ARE OBJECTS, INVASION IS RESEARCH, WAR IS ENLIGHTENMENT, WAR IS LIBERATION, SPY EQUIPMENT IS CLOTHES, DESTROYING EVIDENCE IS DISINFECTION і представляють війну як невідкладні та потрібні дії, спрямовані на досягнення позитивного результату, і спричиняють покращені асоціації щодо війни та дій, з нею пов'язаних.

Концептуально-метафоричні евфемізації економічної сфери базуються на таких концептуальних метафорах: TAX IS ENDOWMENT, TAX IS PROFIT, RAISING TAXES IS MODERNIZATION, BANKRUPTCY IS CLEANING, INABILITY IS CHALLENGE, UNEMPLOYMENT IS FREEDOM, в результаті негативні економічні явища сприймаються адресатами як правильні та виправдані дії політичних діячів, а також навіюється атмосфера добробуту та фінансової стабільності в країні.

Виявлено, що досить часто для творення концептуально-метафоричних евфемізмів ААПД застосовуються саме сфери медицини, порядку та освіти, оскільки вони є зрозумілими та несуть позитивну конотацію для адресатів.

На основі аналізу тенденції евфемістичної концептуалізації в ААПД через протилежні сфери знань: WAR IS PEACE, LIE IS TRUTH, TAX IS PROFIT, встановлено, що когнітивний аспект феномену концептуально-метафоричної евфемізації через протилежні сфери знань полягає в тому, що такі евфемізми є окремим випадком концептуальної деривації, меліоративний ефект яких досягається в результаті дії когнітивних механізмів стирання межі між протилежними поняттями. За допомогою ТКІ було виявлено, що евфемізація базується на конфлікті абсолютно протилежних смислів, навіть якщо вхідні проєктори не є протилежними одне до одного. Конфлікт

протилежних смислів виражається саме при поєднанні абсолютно протилежних елементів у просторі бленду, які були спроектовані з вхідних просторів, що не є протилежними: BRIBERY IS COURTESY (dishonest person / well-bred person, unacceptable / acceptable), WAR IS BRINGING ORDER (chaos / order), WARFARE IS CURE (death / life), WAR IS DEFENSE/SECURITY (destruction / preservation), WAR IS LIBERATION (conqueror / liberator, to invade / to free, capture / release), LIE IS ARRANGEMENT OF INFORMATION (false facts / true facts), LIE IS MISTAKE (intentionally / unintentionally), TAX IS ENDOWEMENT (obligatory / free will), TAX IS PROFIT (decrease of income / increase of income).

Вважаємо, що евфемізми при такій концептуалізації мають більший евфемістичний потенціал та більший вплив на асоціативне мислення адресатів, що зумовлює виникнення позитивних реакцій на різко негативні явища, результатом чого стає переосмислення цінностей.

6. Застосовуючи теорію концептуальної метонімії, ми встановили, що концептуально-метонімічні евфемізми в англійській політичній сфері, утворюються на основі концептуальної метонімії ЦІЛЕ замість ЧАСТИНИ, де цілим виступає широке узагальнене явище з нейтральною конотацією, частиною – негативне явище, яке евфемізується. Отже, нейтральне поняття цілого включає негативне політичне явище. Визначено, що основною лінгвокогнітивною характеристикою цих евфемізмів є неінформативність, оскільки ці евфемізми спрямовані на те, щоб відвернути увагу адресата від негативного політичного факту, включаючи його до більшого, але позитивнішого або нейтрального явища.

З'ясовано, що метафтонімія є метонімічним розширенням джерела або цілі метафори в процесі концептуальної інтеграції. Застосовуючи методику ТКІ із побудовою концептуальних мереж для виокремлення лінгвокогнітивних характеристик досліджуваних метафтонімічних евфемізмів, ми виявили, що метонімічне розширення джерела чи цілі впливає на утворення прихованого евфемістичного смислу і призводить до зміни

погляду адресата та його реакції щодо негативного явища. Метонімічні зв'язки як складові метафтонімії в основі евфемізмів скеровують адресата до побудови позитивного сценарію, активізуючи певні елементи з позитивнішої сфери знань порівняно з денотатом.

Через метафтонімічну основу евфемізм здатний викликати емоцію та асоціацію, потрібну для завуалювання. Виявлено конфлікт протилежних смислів, який семантично між вхідними просторами не виражається в основі всіх підгруп метафтонімічних евфемізмів, окрім евфемізмів хабарництва.

З'ясовано, що метафтонімічні евфемізми в англomовній політичній сфері є «прихованими» в дискурсі, такими, що не виділяються певною мірою межують із денотатом, не ідентифікуються адресатами як евфемізми, стають широкоживаними і випісняють прямі найменування. Оскільки досліджувані метафтонімічні евфемізми в ААПД можуть поєднувати протилежні смисли, евфемістичний потенціал цих евфемізмів та вплив на адресата збільшуються.

Концептуально-метафоричні, концептуально-метонімічні та метафтонімічні евфемізми широко використовуються в англomовній політичній сфері, оскільки мають вплив на асоціативне мислення адресатів, викликаючи в них покращені реакції та асоціації щодо негативних політичних дій та соціальних факторів. Евфемізми в англomовній політичній сфері володіють надзвичайно великим потенціалом, виступають зручним засобом маніпуляції та насадження думки, оскільки мають вплив на когніцію людини

саме завдяки когнітивним механізмам концептуальної метафори, концептуальної метонімії та метафтонімії. Лінгвокогнітивний аналіз евфемізмів в англomовній політичній сфері дає можливість стверджувати, що евфемізми доволі часто поєднують у собі контрасти, які навіть можуть бути непомітні на перший погляд, які виражені імпліцитно, не відтворені семантично, а тільки досяжні на когнітивному рівні. Отже, основною лінгвокогнітивною характеристикою евфемізмів в англomовній політичній сфері є концептуалізація через протилежні сфери та протилежні смисли. Така тенденція конфлікту протилежних смислів при евфемізації свідчить про

зростаючий потенціал евфемізмів в англomовній політичній сфері та про те, що при евфемізації відбувається певна підміна понять, яка сприяє невидимій для адресатів політичній маніпуляції. Концептуальна метафора, концептуальна метонімія, метафтонімія та концептуальна інтеграція відіграють ключову роль у правильній інтерпретації евфемізмів як потужних механізмів для передачі саме тих ідей, які політики хочуть нав'язати.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямку може бути детальне дослідження лінгвокогнітивних характеристик евфемізмів інших лексико-семантичних груп, визначення лінгвокогнітивних характеристик евфемізмів та їхнього впливу на когніцію в рамках психолінгвістики та нейролінгвістики.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

НУБІП України

1. Англоязычные газетные заголовки и их перевод. URL: <https://chspu.ru/wp-content/uploads/2019/08/АФ-3-8.pdf>

НУБІП України

2. Баскова Ю. С. Эвфемизмы как средство манипулирования в языке СМИ: на материале русского и английского языков : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. К., 2006. 24 с.

НУБІП України

3. Богатова Т. Н. Функциональные особенности эвфемизмов в политическом дискурсе. *Международный информационно аналитический журнал «Общество, образование, язык»*. 2016. №2. С. 1-19.

НУБІП України

4. Вишнівський Р. Й. До питання про мотиви вживання евфемізмів (на прикладі сучасної англійської мови). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. №13. С. 95–98.

НУБІП України

5. Ворно Е. Ф., Кашеева М. А., Малышевская Е. В., Потапова И. А. Лексикология современного английского языка. Л.: Учпедгиз, 1955. 150 с.

НУБІП України

6. Воронцова Т. А. Элементарная стилистика. И. : Удмуртский университет, 2008. 130 с.

НУБІП України

7. Гавриленко В. М., Стасюк І. В. Специфіка виникнення політкоректних евфемізмів в англomовному середовищі. *Молодий вчений*. 2019. № 5. С. 110–115.

НУБІП України

8. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка. М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1968. 462 с.

НУБІП України

9. Дейко Н. Р. Закономерности и критерии перевода общественно-политической лексики в публицистическом дискурсе (на материале русского и английского языков) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. У., 2020. 25 с.

НУБІП України

10. Добросклонская Т. Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ: Наука, 2008. 263 с.

11. Дудик П. С. Стилїстика української мови. К. : Академія, 2005. 352 с.

12. Заводская Е. В. Политкорректность как новая международная коммуникативная норма: анализ дефиниций на материале словарей современного английского языка. *Научные записки*. 2010. №89. С. 44–48.

13. Кипрская Е. В. Политические эвфемизмы как средство камуфлирования действительности в СМИ : автореф. дис. ... канд. філ. наук : 10.02.19. И., 2005. 18 с.

14. Ковалева Т. А. Фразеологические эвфемизмы в современном английском языке : дис. канд. філ. наук : 10.02.04. К., 2004. 155 с.

15. Корнелаева Е. В. Лінгвістична природа евфемізмів. *Львівський філологічний часопис*. Л., 2019. № 5. С. 71–75.

16. Крысин Л. П. Слово, свое і чужое. Х: Языки славянской культуры, 2004. 888 с.

17. Крысин Л. П. Слово в современных текстах и словарях: Очерки о русской лексике и лексикографии. Х. : Знак, 2008. 320 с.

18. Крысин Л.П. Эвфемизмы в современной русской речи. *Русистика*. 1994. № 1-2. С. 28-49.

19. Кузьмина Н. А. Современный медиатекст : учеб. пособ. О., 2011. 414 с.

20. Ларин Б. А. История русского языка и общее языкознание. М. : Просвещение, 1977. 225 с.

21. Луханина А. С. Дистинктивные характеристики политически корректной лексики английского языка. *Молодой учёный*. 2020. № 3). С. 130–132.

22. Макеевщ Ю. О. Семантика та функціонування евфемізмів у німецькому політичному дискурсі (на матеріалі сучасної преси). *Іноземна філологія*. 2013. №125. С. 22-28.

23. Малюга Е. Н. К вопросу о жанрово-стилевой парадигме газетного текста.

Вестник Университета Российской академии образования. 2008. № 2. С. 68–71.

24. Мирошина А. Ю. Война как объект эвфемизации в политическом дискурсе. *Вестник Вятского государственного гуманитарного университета.*

2014. № 1. С. 99–105.

25. Москвин В. П. Эвфемизмы : системные связи, функции и способы образования. *Вопросы языкознания.* 2001. № 3. С. 58–70.

26. Москвин В. П. Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка. М. : ЛЕНАНД, 2010. 264 с.

27. Мухамедьянова Г. Н. Некоторые особенности функционирования метафор – эвфемизмов в общественно-политической лексике (на материале

немецкого и русского языков). *Иновационные процессы в научной среде: сборник статей международной научно-практической конференции.*

2016. № 4. С. 110–112.

28. Назаренко М. М. Структурно-семантичні особливості евфемізмів та способи їх перекладу з мови оригіналу. *Наукові записки Національного*

університету “Острозька академія”. 2018. № 2. С. 164–166.

29. Наздрачева О. В. Эвфемизмы. URL:

http://pglu.ru/upload/iblock/226/uch_2008_vi_00025.pdf

30. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка. М. : Русский язык, 1980.

756 с.

31. Орлова С. Н. Функционирование эвфемизмов в заголовках газетно-публицистических текстов. *Вестник РУДН.* 2011. № 2. С. 76–79.

32. Палажченко М. Ю. Политическая корректность в языковой и культурной традиции : автореф. дис. ... канд. культурології : 24.00.01, М., 2004. 28 с.

33. Папин В. В. Политическая корректность как культурно-поведенческая и языковая категория : автореф. дис. ... канд. філ. наук : 10.02.20. Т., 2004.

19 с.

34. Плещенко Т. П., Федотова Н. В., Чечет Р. Г. Стилистика и культура речи

/Мн. : ТетраСистемс, 2001. 544 с.

35. Прогченко И. Ф. Русский язык: проблемы изучения и развития. М. :

Педагогика, 1984. 222 с.

36. Публіцистичний дискурс та його функції. URL:
<https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/novifilolog/21/7.pdf>

37. Резникова Н. А., Пташкин А. С. Функциональные особенности эвфемизмов в политическом дискурсе (на материале выступлений американских и британских политиков). *Вестник ТГПУ*. 2014. №4. С. 40–43.

38. Рябова М. А. Коммуникативные функции эвфемии в политическом дискурсе. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2015. №5. С. 177–181.

39. Свицова А. А., Суслопарова М. М., Дудина Е. Д. Эвфемизмы в политическом дискурсе (на примере публикаций The New York Times). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2015. №9. С. 176–179.

40. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. П. : Довкілля-К, 2006. 716 с.

41. Снісаренко Я. Суспільно-політична лексика: проблеми визначення та вивчення. *Наукові записи Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. 2009. №81. С. 31–35.

42. Солтаханов И. Э. Становление и развитие общественно-политической лексики в нахских литературных языках : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. М., 2009. 20 с.

43. Соціолінгвістичний підхід до вивчення евфемізмів. URL:
<https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/Smoloskyp.pdf>

44. Сподарец О. О. Реализация стратегии субъективизации в структуре новостного политического дискурса СМИ : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. У, 2011, 28 с.

45. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. М. : Слово, 2000. 624 с.

46. Тишина Н. В. Национально-культурные особенности эвфемии в современном английском и русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. М., 2006. 28 с.

47. Шейгал Е. И. Семiotика политического дискурса : дис. ... докт. фiл. наук : 10.02.01. В., 2000. 440 с.

48. Щепка О. А. Сучасний публіцистичний текст: кваліфікаційний та диференційні ознаки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 34. С. 103-106.

49. Яковлева А. Р. Иностраннй язык (английский): особенности языка современной англоязычной прессы. У. : УГУЭС, 2013. 88 с.

50. Alina Roscan. Hiding behind nice words: the use of euphemisms in mass-media. *Literature, Discourses and the Power of Multicultural Dialogue / – Т. М. : Arhipelag XXI Press, 2017. P. 174–185.*

51. Dettmer A. (R)evolution der Sprache : дис. докт. фiл. наук. Bielefeld, 2000. 169 p.

52. Euphemism used in political articles in Reuters.com. URL: <http://etheses.uin-malang.ac.id/4773/1/04320053.pdf>

53. Holder R. W. How Not To Say What You Mean: A Dictionary of Euphemisms. N. Y. : Oxford University Press, 2002. 501 p.

54. Lawrence J. Unmentionables and other euphemisms. London: Gentry Books, 1973. 84 p.

55. Partridge E. Usage and abuse. N. Y. : Penguin Books, 1964. 379 p.

56. Study on the Features of English Political Euphemism and its Social Functions. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1081477.pdf>

57. Sucia W. Euphemisms in the Headlines of Haluan Newspaper. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2019. Vol. 301, P. 506–512.

НУБІП УКРАЇНИ